

Programmet för odlad mångfald 2026–2030

Strategi för att bevara, använda och utveckla
växtgenetiska resurser i en föränderlig värld

RA26:1

Sammanfattning

- Strategin för 2026–2030 är kopplad till FAO:s globala handlingsplan och anger tydliga mål för bevarande, användning och utveckling av Sveriges växtgenetiska resurser och bygger vidare på tidigare Pom-strategier.
- Bland de viktigaste målen finns att stärka *ex situ*-bevarandet i Nationella genbanken och NordGen, etablera en hållbar strategi för varumärket Grönt kulturarv®, att mer växtmaterial används inom forskning, växtförädling och odling.
- Strategin förutsätter samordnat arbete av många aktörer, tydliga finansieringsvägar och prioritering av åtgärder så att växtgenetiska resurser både bevaras och används.

Programmet för odlad mångfald, Pom, är Sveriges program för växtgenetiska resurser för jordbruk och livsmedel. Pom är ett nätverk mellan många olika aktörer, alla bidrar med sin kunskap och sina resurser. Den här rapporten beskriver den strategi, indelad i mål och åtgärder, som gäller för programperioden 2026–2030.

Pom syftar till att uppfylla FN:s livsmedels- och jordbruksorganisations globala handlingsplan för växtgenetiska resurser för livsmedel och jordbruk. Den nationella referensgrupp som finns för odlad mångfald har bidragit i arbetet med att utveckla strategin. Rapporten är även förankrad inom SLU, där Nationella genbanken är placerad.

Omslagsbilder: Nationella genbanken, luktpioner *Paeonia lactiflora* och påron av sorten *sjöända*.

Fotograf: Pernilla Hed

Sammanfattning

Rapporten innehåller en strategi för Programmet för odlad mångfald, Pom, för åren 2026–2030. Strategin är en avsiktsförklaring av vad Poms aktörer kan och vill göra under programperioden.

Målen och åtgärderna är indelade i fokusområden. Det står också vilka aktörer som ska utföra åtgärderna. Det framgår hur åtgärderna finansieras och hur Poms aktörer på ett övergripande plan prioriterar mellan åtgärderna. Den referensgrupp som finns för frågor om odlad mångfald har bidragit i arbetet med att utveckla strategin.

Strategin 2026–2030

Målen är fördelade under sex fokusområden:

- Bevarande
- Användning
- Forskning och utveckling
- Utbildning och information
- Internationellt samarbete
- Policy

Målen kan både vara sådana som är avgränsade i tid och sådana som är av en mer förvaltande och därmed löpande karaktär. [Tabellen](#) i kapitel 1 visar alla mål.

Exempel på mål

Att fortsätta *ex situ*-bevarande i genbank är ett exempel på en prioriterad fortlöpande åtgärd för såväl Nationella genbanken som NordGen. Behov finns också att utvärdera och utveckla metoder för hur Poms aktörer ska inventera geografiska områden eller växtgrupper där tidigare insamlingar av växtmaterial varit ofullständiga.

I syfte att öka användningen av sorter som finns bevarade i Nationella genbanken och på grund av ändring av lagstiftning för växtförökningsmaterial inom EU behöver svenska mandatsorter föras in i den svenska sortlistan. Varumärket Grönt kulturarv® är framgångsrikt, men det finns behov av att samordna arbetet med förökning, marknadsföring och strategisk förvaltning, inklusive att få en ekonomisk hållbarhet för varumärket. Andra mål syftar till att underlätta för forskare och växtförädlare att använda material från genbankerna.

Summary

The report contains a strategy for the Program for Cultivated Diversity, Pom, for the years 2026–2030. The strategy is a declaration of intent regarding what Pom's actors can and want to do during the program period.

The goals and measures are divided into focus areas. It also specifies which actors are to carry out the measures. It outlines how the measures are financed and how Pom's actors, on an overall level, prioritize between the measures. The Reference Group for cultivated biodiversity has contributed to the work of developing the strategy.

The Strategy 2026–2030

The goals are divided into six focus areas:

- Conservation
- Use
- Research and development
- Education and information
- International cooperation
- Policy

The goals can be either time-limited or of a more management-oriented and continuous nature. The [table](#) in Chapter 1 shows all the goals.

Example of goals

Continuing *ex situ* conservation in gene banks is an example of an ongoing prioritized measure for both The National gene bank for vegetatively propagated garden plants and NordGen. There is also a need to evaluate and develop methods for how Poms actors should survey geographic areas or within plant groups where previous collections of plant material have been incomplete.

With the purpose to increase the use of varieties conserved in The National gene bank for vegetatively propagated garden plants and due to changes in legislation for plant reproductive material within the EU, Swedish mandate varieties need to be included in the Swedish variety list. The brand Grönt kulturarv® is successful, but there is a need to coordinate work with propagation, marketing and strategic management, including achieving economic sustainability for the brand. Other goals aim to facilitate for researchers and plant breeders in using material from the gene banks.

Innehållsförteckning

---

1. Inledning	6
2. Definitioner och förkortningar	8
2.1. Definitioner	8
2.2. Förkortningar	10
3. Om strategin för programperioden 2026–2030.....	11
3.1. Poms bakgrund och räckvidd.....	11
3.2. Poms aktörer	11
3.3. Poms prioriteringar.....	12
3.4. Poms finansiering.....	12
4. Strategin för 2026–2030	13
4.1. Fokusområde Bevarande.....	14
4.2. Fokusområde Användning	21
4.3. Fokusområde Forskning och utveckling	27
4.4. Fokusområde Utbildning och information	30
4.5. Fokusområde Internationellt samarbete	35
4.6. Policy.....	37
5. Referenser.....	40
6. Bilaga 1 Pom och omvärlden	42
6.1. Pom, FAO och CBD- den globala kopplingen	42
6.2. Europeiska samarbetsnätverket för växtgenetiska resurser	43
6.3. Kalmar- och Karlstadsdeklarationen, den nordiska kopplingen.....	43
6.4. Ett rikt odlingslandskap	44
Publikationer inom samma område	46

1. Inledning

Pom står för Programmet för odlad mångfald och startade år 2000. Det är Sveriges program och syftar till att bevara och använda den genetiska mångfalden hos odlade växter i Sverige på ett hållbart sätt.

Pom syftar till att uppfylla FAO:s globala handlingsplan för växtgenetiska resurser för livsmedel och jordbruk i den mån åtgärderna har varit relevanta för Sverige. FAO är FN:s livsmedel och jordbruksorganisation Food and Agriculture Organization. Tack vare Pom har Sverige lyckats nå många viktiga mål i den globala handlingsplanen, men det finns mer att göra. Pom är också viktigt för att uppfylla en precisering under miljökvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap, nämligen "Husdjurens lantraser och de odlade växternas genetiska resurser är hållbart bevarade." Läs mer om hur Pom är kopplat till globala, europeiska, nordiska och nationella mål i bilagan Pom och omvärlden.

Pom är ett nätverk mellan många olika aktörer, såsom myndigheter, organisationer och föreningar. Alla bidrar med sin kunskap och sina resurser. Denna bredd är viktig för att programmet ska lyckas.

Pom är inte tidsbegränsat, men indelat i femåriga programperioder. Jordbruksverket utvärderar eller låter externa experter utvärdera målen regelbundet.

Följande utgör underlag för strategin:

- uppföljningen av programperioden 2021–2025¹,
- två workshopar med referensgruppen för odlad mångfald,
- en enkätundersökning, samt
- löpande kontakt med Poms aktörer.

Globalt kommer över 80 procent av våra livsmedel från växtriket, men 60 procent bygger på bara nio grödor. Det gör systemet sårbart. Ett livsmedelssystem är aldrig starkare än den variation det bygger på. Det gäller även växter människor odlar för andra ändamål som grönyteväxter och prydnadsväxter. Genom att öka mångfalden av växter, inklusive framtagande av nya sorter, går det att skapa ett betydligt mer resilient och hållbart livsmedelssystem. Samtidigt påverkas tillgången till livsmedel av klimatförändringar, extremväder, den accelererande förlusten av biologisk mångfald, samt krig och konflikter som skapar oförutsägbarhet i den internationella handeln. I Sverige har det geopolitiska läget dessutom lett till ökat fokus på att stärka den inhemska produktionen och att göra den robust.

I en föränderlig värld finns det många utmaningar där den odlade mångfalden kan stå för en del av lösningen. FAO har identifierat vad världens länder behöver göra för att möta hoten mot växtmångfalden². Sverige har förhållandevis goda möjligheter att göra det som är nödvändigt.

---

1 Lannek, Persson och Åsman, 2025: Utvärdering av Programmet för odlad mångfald åren 2021–2025: samarbete för hållbarhet. RA25:7.

2 FAO. 2025: The Third Report on the State of the World's Plant Genetic Resources for Food and Agriculture. FAO Commission on Genetic Resources for Food and Agriculture Assessments, 2025. Rome

Tabell 1. Översikt över strategins mål

Fokusområde	Mål
Bevarande	1. Svenskt ex situ-bevarande i Nationella genbanken bedrivs robust och enligt nationell standard.
Bevarande	2. Utvidgning av NordGens samling av långtidsbevarat material av relevans för Sverige.
Bevarande	3. Pilotprojekt om hur kompletterande inventeringar av nya områden respektive av underrepresenterade växtslag kan göras är genomfört och framtida inventeringar planerade.
Bevarande	4. En sortsamling för äpple är anlagd som komplement till Nationella genbankens centrala samling.
Bevarande	5. Dokumenterad testodling av äpplesorter ska inkludera lokala sorter.
Användning	6. Svenska mandatsorter är tillgängliga i den svenska sortlistan.
Användning	7. Kunskapsöverföringen av hur man förökar upp och odlar kulturväxter fortsätter och odlingen ökar i omfattning.
Användning	8. Nationella genbanken har en fungerande och säker distributionsstruktur för växtmaterial.
Användning	9. Det finns en expertgrupp till varje växtgrupp.
Användning	10. Det finns en långsiktig och ekonomiskt hållbar strategi utvecklad för Grönt kulturarv®.
Användning	11. Odling av fröer ökar genom stärkt nätverkssamarbete.
Forskning och utveckling	12. Mer relevant data blir tillgängligt via GeNBIS.
Forskning och utveckling	13. Kunskapen om och tillgängligheten till genbanksmaterial leder till att det varje år finns en efterfrågan inom forsknings- och förädlingsprojekt.
Utbildning och information	14. Informationsutbytet och kunskapsöverföringen mellan genbankskuratorerna och klonarkiven är säkerställd via årliga träffar.
Utbildning och information	15. Antalet utbildningar om vår odlade mångfald riktade till yrkesverksamma är lika många eller ökar under programperioden.
Utbildning och information	16. Poms aktörer sprider under programperioden information om Pom och den odlade mångfalden genom etablerade kommunikationskanaler.
Utbildning och information	17. Det praktiska samarbetet kring vilda kulturväxtsläktingar bibehålls eller ökar under programperioden och information om vilda kulturväxtsläktingar sprids.
Internationellt samarbete	18. Sverige fortsätter att vara en aktiv part i ett nordiskt respektive europeiskt samarbete kring växtgenetiska resurser under åren 2026–2030.
Internationellt samarbete	19. Nordiskt samarbete för att främja hög kvalitet och kontinuitet.
Policy	20. Referensgruppen för odlad mångfald bidrar aktivt i policyarbetet.
Policy	21. Sverige bidrar aktivt i utvecklingen och förvaltningen av det globala genresursarbetet.

2. Definitioner och förkortningar

Här är de begrepp och förkortningar som förekommer i rapporten förklarade.

2.1. Definitioner

Definitioner som är fastställda i internationella växtgenetiska fördraget är markerade genom parenteser med förkortningen ITPGRFA. Om definitionen är tagen ur nationell lagstiftning står det vilken inom parentes. Om det är Nationella genbanken som definierat begreppet står deras namn inom parentes.

Accessioner: En distinkt, unikt identifierbar samling av frön eller annat växtmaterial som representerar en sort, förädlingslinje eller population, och som bevaras i lagring för konservering och användning. Varje accession får ett unikt accessionsnummer som aldrig återanvänds för en annan accession. (FAO³)

Bevarandesort: En lantsort eller en annan sort, som även kan vara förädlad, som är naturligt anpassad till de lokala och regionala betingelserna i Sverige och som hotas av genetisk utarmning. (Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2010:79) om bevarandesorter och amatörsorter av köksväxter)

Ex situ-bevarande: Bevarandet av växtgenetiska resurser för livsmedel och jordbruk utanför deras naturliga livsmiljöer. (ITPGRFA)

Genbank: I rapporten avses en organisation som är officiellt erkänd, med ett mål, som anges i organisationens bolagsordning eller annat likvärdigt dokument, att bevara växtgenetiska resurser för fortsatt allmän tillgång till dessa resurser för forskning och förädling.

Genbankskurator: Anställd vid Nationella genbanken med ansvar för ett visst växtmaterial, exempelvis frukt och bär, rosor, perenner eller krukväxter. (Nationella genbanken)

Genetiskt material: Material av växtursprung, inbegripet vegetativt material och förökningsmaterial, som innehåller funktionella enheter av arvs massa. (ITPGRFA)

Grönt kulturarv®: Ett svenskt varumärke som skapats i syfte att lansera och marknadsföra växter som samlats in genom Programmet för odlad mångfald. Under varumärket saluförs sorter av frukt, bär, köks- och prydnadsväxter som har inventerats, provodlats och valts ut för bevarande på NordGen eller i Nationella genbanken för vegetativt förökade trädgårdsväxter. För att klassas som Grönt kulturarv® krävs det att växten uppfyller följande kriterier:

- odlad i Sverige före 1940, 1950 eller 1960 - beroende på växtslag - med väl dokumenterad historia

---

3 FAOs webbplats 2025: [Glossary](#) | [WIEWS - World Information and Early Warning System on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture](#) | [Food and Agriculture Organization of the United Nations](#)

- en i Sverige framtagna sort, eller spontant uppkommet material, som bedöms vara bevarandevärt, oavsett ålder
- växtmaterial som bevaras i någon av genbankerna och där växtmaterialet sortäktighet kan garanteras av odlaren

För att en vegetativt förökad växtsort ska kunna saluföras som Grönt kulturarv® krävs att den ska finnas i Nationella genbanken. För fröförökade sorter och potatis gäller att sorten ska finnas bevarad på NordGen. (Nationella genbanken)

In situ-bevarande: Bevarande av ekosystem och naturliga livsmiljöer samt bibehållande och återställande av livskraftiga populationer i deras naturliga miljöer och, för domesticerade eller odlade växtarter, i de miljöer där de har utvecklat sina särskiljande egenskaper. (ITPGRFA)

Lantsort: En uppsättning populationer eller kloner av en växtart som är naturligt anpassade till betingelserna i sin region. (Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2010:79) om bevarandesorter och amatörsorter av köksväxter)

Lokala klonarkiv: I strategin avses de lokala klonarkiven som utför en viktig del av Nationella genbankens bevarandearbete. Klonarkiven odlar säkerhetskopior av växterna från Nationella genbankens centrala samling i Alnarp. Många av dem arbetar också med att visa upp och levandegöra historien bakom sorterna.

Lokalsort: Trädgårdsväxter som bevarats genom att de odlats länge i en viss region, exempelvis i ett särskilt landskap, eller i flera generationer på en enskild gård eller by. Till skillnad från lantsorterna har de inte alltid en genetisk variation som möjliggör lokal anpassning. De kan istället ha sitt ursprung i historiska handelssorter men förlorat sina ursprungliga namn eller vara spontant uppkomna korsningar. Sortens egenskaper kan ha koppling till hur den använts i köket eller till värdefulla minnen av exempelvis äldre släktingar eller trädgårdskultur. Vegetativt förökade växtslag kan ha uppstått genom lyckade frösådder som tagits till vara och fått spridning från hand till hand. Begreppet används främst för ätbara växtslag. (Nationella genbanken).

Mandatsort: Sådan sort som bevaras i Nationella genbanken. Till mandatsorterna räknas sorter av svenskt ursprung, det vill säga sorter som har namngivits och spritts lokalt, liksom sorter framförädlade och marknadsförda av svenska växtförädlare. Dessutom innefattas utländska sorter med lång dokumenterad odlingstradition i Sverige. (Nationella genbanken)

Passport data: Svensk term saknas. Uppgifter om var ett växtmaterial kommer från, vem som tillhandahållit materialet, vad det är och vad det kallas. Dessa uppgifter ska finnas för alla accessioner i en genbank.

Sort: En samling växter inom ett och samma botaniska taxon av lägsta kända nivå, som definieras genom ett reproducerbart uttryck av dess särskiljande och andra genetiska egenskaper. (ITPGFA)

Sortlista: Den officiella förteckningen över vilka växtsorter av lantbruks- och köksväxter samt frukt- och bärväxter som får säljas. Sortlistan anger även under vilket namn sorterna får säljas. Det finns en sortlista i varje medlemsland i EU.

Vild kulturväxtsläkting: Vild växtart som är nära besläktad med en odlad gröda. Det kan till exempel handla om vild släkting till grödor som spannmål, grönsaker och frukt eller släkting till foderväxter.

Växtgenetiska resurser för livsmedel och jordbruk: Genetiskt material av växtursprung av faktisk eller potentiellt värde för livsmedel och jordbruk. (ITPGRFA)

Växtpass: Ett intyg på att växter har kontrollerats för reglerade växtskadegörare av företaget som säljer eller förflyttar växten.

2.2. Förkortningar

CBD: Convention on Biological Diversity. På svenska Konventionen om biologisk mångfald.

CGRFA: Commission on Genetic Resources for Food and Agriculture. FAO:s kommission för genetiska resurser.

ECPGR: European Cooperative Programme for Plant Genetic Resources. Detta är ett samarbetsprogram mellan de flesta europeiska länder, med målet att säkerställa långsiktigt bevarande och underlätta användningen av växtgenetiska resurser i Europa.

FAO: Food and Agriculture Organization. På svenska FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation. Det är FN:s fackorgan för jordbruk, skogsbruk och vattenbruk.

FOR, Fritidsodlingens Riksorganisation. Paraplyorganisation för 20 medlemsföreningar.

FÖRMAK: Poms Föröknings- och marknadsföringsgrupp bestående av representanter från den Nationella genbanken för vegetativt förökade trädgårdsväxter och den gröna sektorn (Stiftelsen Trädgårdsodlingens Elitplantstation, LRF Trädgård, plantskolor/handel, Fritidsodlingens Riksorganisation).

GeNBIS Nordic Baltic Genebank Information System. Den databas som NordGen och de nationella genbankerna i Danmark, Finland, Island, Norge, Sverige, Estland, Lettland och Litauen använder.

ITPGRFA: International Treaty of Plant Genetic Resources for Food and Agriculture. På svenska det internationella växtgenetiska fördraget för livsmedel och jordbruk.

SLU, Sveriges Lantbruksuniversitet.

3. Om strategin för programperioden 2026–2030

Som grund för att utveckla de mål, åtgärder och indikatorer som är framtagna för åren 2026–2030, ligger utvärderingen från programperioden 2021–2025, samt förslag från referensgruppen för odlad mångfald. De behov av åtgärder och prioriteringar som FAO har lyft fram i sin tredje rapport över tillståndet för världens växtgenetiska resurser för livsmedel och jordbruk⁴ har också påverkat vilka åtgärder som ingår i strategin.

3.1. Poms bakgrund och räckvidd

Pom har sin grund i ett regeringsuppdrag⁵ riktat till Jordbruksverket. År 1998 fick Jordbruksverket i uppdrag av regeringen att efter samråd med ett flertal namngivna aktörer lämna förslag till ett nationellt program för bevarande och långsiktigt hållbart brukande av växtgenetiska resurser vad gäller jordbruks- och trädgårdsväxter, grönyteväxter och prydnadsväxter. Programmet skulle inte omfatta de skogsgenetiska resurserna.

År 2022 gav regeringen Jordbruksverket och Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU, i uppdrag att bland annat föreslå en strategisk och långsiktig fördelning av ansvar, arbetsuppgifter och resurser för arbetet med Pom. Förslagen skulle syfta till en starkare integrering av arbetsuppgifter relaterade till Pom i myndigheternas ordinarie verksamhet. Flera av de mål och åtgärder som finns med i strategin bygger på förslagen som uppdraget resulterade i.⁶

Pom omfattar en bred räckvidd växter. Det är svenska växtgenetiska resurser för jordbruk och livsmedel, inklusive grönyte- och prydnadsväxter samt dessa växters vilda släktingar om de växer i Sverige. I strategin avses de växter som har odlats länge i Sverige och blivit en del av vår kulturhistoria, eller som tagits fram och förädlats i Sverige.

3.2. Poms aktörer

Pom är ett nätverk av många aktörer som alla på sitt sätt arbetar med bevarande eller hållbar användning av växtgenetiska resurser. Aktörerna i Pom representerar Nationella genbanken, NordGen, myndigheter, företag, museisektor, botaniska trädgårdar, organisationer, föreningar, forskningsaktörer samt växtodlingsföretag. Aktörerna gör var för sig viktiga insatser. Genom nätverket i Pom når de fler kontaktytor och nya samarbetspartners. Pom har också en referensgrupp för odlad mångfald där organisationer från nätverket ingår.

---

4 FAO. 2025: The Third Report on the State of the World's Plant Genetic Resources for Food and Agriculture. FAO Commission on Genetic Resources for Food and Agriculture Assessments, 2025. Rome

5 Jordbruksdepartementet 1998: Uppdrag att utarbeta förslag till ett nationellt program för bevarande och långsiktigt hållbart nyttjande av växtgenetiska resurser för livsmedel och jordbruk. Regeringsbeslut 29 januari 1998, Jo98/105. Stockholm.

6 Jordbruksverket 2022: Promemoria om den framtida organisationen av Pom. Beslut 3 mars 2022, diarienummer 3.6.17-00742/2022

Jordbruksverket och SLU delar på samordningen av Pom. Ansvarsfördelningen är beskriven i utredningen om Poms framtida organisation⁷ I förordningen (2009:1464) med instruktion för Statens jordbruksverk är Jordbruksverket sedan 2024 utpekad expertmyndighet för växtgenetiska resurser för livsmedel och jordbruk. Jordbruksverket har därmed ett formellt ansvar att verka för bevarande och hållbart nyttjande av dessa genetiska resurser. Det är bakgrunden till att Jordbruksverket, efter samråd med vår referensgrupp, utvecklar strategier för Pom. SLU ansvarar för mycket av den operativa verksamheten. Den största delen är driften av Nationella genbankens centrala samling i Alnarp.

Jordbruksverket har uppmuntrat Poms alla aktörer att inventera vad de kan göra, alternativt vilken verksamhet relevant för Pom de redan gör i sin organisation. Den här strategin har därför fler utpekade aktörer som utförare än den förra strategin. Det är en styrka i Pom att det finns många aktörer som kan bidra, och strategin uppmärksammar aktörernas bidrag.

3.3. Poms prioriteringar

Några utförare är utpekade för flera åtgärder. Därför kan det uppstå behov för dessa utförare att prioritera mellan åtgärderna. En åtgärd med prioritering 1 är bedömd som mer angelägen att genomföra än en med prioritering 2. Prioritering 1 ska göras i första hand. Målet är att åtgärder med prioritering 2 också ska bli utförda. Utförarna av åtgärderna har bidragit i arbetet med att prioritera dem. De åtgärder som är föreslagna som prioritet 1 i strategin är också föreslagna utifrån de resurser som finns, medan åtgärder med prioritet 2 kan behöva utökade resurser. Det kan antingen handla om pengar eller om personer. Det finns åtgärder från tidigare strategier som fortfarande är viktiga, men de omfattas ändå inte av denna strategi eftersom de saknar finansiering.

3.4. Poms finansiering

I Jordbruksverkets regleringsbrev var 8,5 miljoner kronor fram till och med år 2023 reserverade för nationella programmet för växtgenetiska resurser. Sedan år 2024 har Jordbruksverket inga öronmärkta pengar för arbete med växtgenetiska resurser i sitt regleringsbrev. Regeringen har däremot i SLU:s regleringsbrev bidragit till finansieringen av driften och utvecklingen av den nationella genbanken för växtgenetiska resurser. Anslaget är på minst 8 miljoner kronor. SLU har också ett anslag på högst 5,62 miljoner kronor för de hyreskostnader som Nordiskt Genresurscenter har.

Nationella genbanken med sin centrala samling av växter behöver både utvecklas och förvalta det material man har i sina samlingar. Gemensamt för de flesta av Poms aktörer är att vi behöver söka efter lämpliga samordningsmöjligheter och även inventera andra finansieringsmöjligheter än de öronmärkta pengar som finns för Nationella genbanken i SLU:s regleringsbrev.

---

⁷ Jordbruksverket 2022: Promemoria om den framtida organisationen av Pom. Beslut 3 mars 2022, diarienummer 3.6.17-00742/2022

4. Strategin för 2026–2030

För varje mål finns det angivet vem av Poms aktörer som ska utföra en åtgärd och var finansieringen kommer från. En del åtgärder är finansierade via myndigheters anslag eller organisationers egen finansiering. För föreningar handlar det ofta om ideellt arbete. Det finns ytterligare tänkbar finansiering som Poms aktörer kan ansöka om. Hit hör exempelvis finansiering genom EU:s gemensamma jordbrukspolitik, andra myndigheters stöd eller från privata aktörer såsom Sparbankstiftelserna.

Pom för åren 2026–2030 har samma sex fokusområden som föregående strategi. Vår bedömning är att alla sex fokusområdena behövs för att helheten ska fungera. För att anpassa fokusområdena till de behov som finns nu är en del definitioner av dem något ändrade jämfört med hur de var formulerade under perioden 2021–2025. Här är fokusområdena:

- **Bevarande**

Innebär alla åtgärder inom den Nationella genbanken för vegetativt förökade växter (bevarande av samlingarna, dokumentation, distribution, avtalsskrivning, med mera) samt svenskt frömaterial i NordGens samlingar. Detta handlar om ett löpande arbete över hela året och omfattar inte bara programperioden, utan är ett nödvändigt arbete under överskådlig tid. Bevarandet innefattar även en beredskap för behovsstyrd inventering och insamling.

- **Användning**

Omfattar alla åtgärder som leder till att svenska genresurser brukas i högre utsträckning än tidigare, till exempel för växtförädling, forskning, odling, gastronomi, hälsa och andra områden.

- **Forskning och utveckling**

Inbegriper alla åtgärder som leder till ökade sektoriella och tvärvetenskapliga satsningar inom odlad mångfald.

- **Utbildning och information**

Innefattar alla åtgärder som leder till att kunskapen om, och förståelsen för, den odlade mångfaldens värde och betydelse sprids, förankras och tillämpas, inklusive av allmänheten.

- **Internationellt samarbete**

Innebär alla åtgärder som visar att Sverige är en aktiv aktör inom genresursområdet på nordisk, regional och global nivå.

- **Policy**

Omfattar alla åtgärder som visar hur Sverige på ett ansvarsfullt sätt genomför sina åtaganden.

Det finns både nya mål och sådana som förekommit i tidigare strategi. Att en del mål återkommer även i den här strategin beror på att verksamheterna under dessa mål är av fortlöpande karaktär, eller att det är viktigt att de blir genomförda med avseende på våra åtaganden. Jordbruksverket bedömer att samtliga föreslagna åtgärder leder till ett bättre, och mer fullständigt, genomförande av FAO:s handlingsplan.

För vart och ett av fokusområdena finns det såväl övergripande **mål** som konkreta **åtgärder** och uppföljningsbara **indikatorer**. Jordbruksverket har eftersträvat att det ska vara tydligt vad strategin för programperioden 2026–2030 ska leda till, eller på vilket sätt de olika målen och åtgärderna är kopplade till åtaganden som Sverige har.

4.1. Fokusområde Bevarande

Målen och åtgärderna är när det går kopplade till de prioriterade åtgärderna i den globala handlingsplanen. Vissa växter bevaras lämpligast och mest rationellt *in situ*. FAO betonar också att genbanker med *ex situ*-bevarande spelar en avgörande roll. Globalt har samlingarna ökat åtta procent sedan år 2009⁸.

Genom internationellt samarbete har Sverige förbundit sig att bevara dessa resurser för framtiden. Sverige ska enligt internationella växtgenetiska fördraget för livsmedel och jordbruk, ITPGRFA, också underlätta hållbar användning, tillträde och nyttodelning. Syftet är att materialet ska skyddas, underhållas och vara tillgängligt för framtida behov. Välfungerande genbanker som på ett strukturerat sätt arbetar med bevarande är därför kärnan i och grunden för Pom.

Nationella genbanken bevarar drygt 2 300 olika sorter av frukt, bär, köks- och prydnadsväxter och andra växter som har donerats eller samlats in via Pom och valts ut för långsiktigt bevarande. Av de lokala klonarkiven bevarar 16 frukt och 24 bevarar köks- och prydnadsväxter. Som ett komplement bevaras mandatsorter av bär också i så kallad skyddad odling på Elitplantstationen. NordGen är de nordiska ländernas gemensamma genbank och kunskapscenter för genetiska resurser med uppdraget att bevara och främja ett hållbart nyttjande av de genetiska resurser som växter, husdjur och skog i Norden bär på. De bevarar den svenska frösamlingen som består av 14 587 långsiktigt bevarade accessioner. En stor del (79 procent) utgör svenskt forsknings- och förädlingsmaterial. Insamlat material från vilda växter utgör 1218 accessioner och lantsorter 546 accessioner.⁹

Samlingarna är viktiga både ur ett biologiskt och ett kulturhistoriskt perspektiv. De växtgenetiska resurserna i genbankerna kan också ha ett värde från ett beredskapsperspektiv eftersom det många gånger är robusta sorter som går att odla i stora delar av landet. Egenskaper som finns både i gamla kulturhistoriska sorter och hos de vilda kulturväxtsläktingarna till våra grödor kan vara användbara för att anpassa jordbruks- och trädgårdsväxter till klimatförändringar och andra framtida utmaningar.

I den förra strategin fanns ett mål och flera åtgärder för att stärka *in situ*-bevarandet i Sverige. Det gällde särskilt för vilda kulturväxtsläktingar i deras naturliga miljöer, men även en kartläggning av bevarande av lantsorter och lokalsorter i odling. Det finns även behov av att bevara träd och buskar på plats, till exempel på kyrkogårdar, i slottsparker och offentliga miljöer. *In situ*-bevarande är fortsatt ett viktigt område och FAO har särskilt lyft fram behovet av insatser här. Strategin saknar mål med åtgärder om att utveckla och utöka Sveriges *in situ*-bevarande i strategin. Istället innehåller strategin insatser som

---

8 FAO, 2025: The Third Report on The State of the World's Plant Genetic Resources for Food and Agriculture. FAO Commission on Genetic Resources for Food and Agriculture Assessments, 2025. Rome.
<https://doi.org/10.4060/cd4711en>

9 GeNBIS, september 2025

stärker kunskapen och medvetenheten om vilda kulturväxtsläktingar. Det saknas också en genbankskurator för prydnadsbuskar och prydnadsträd, vilket gör att ingen aktör i nuläget kan förbinda sig till *in situ*-bevarande av sådana växter. Det innebär inget hinder för att aktörer som vårdar de miljöer som dessa träd och buskar finns i att initiera arbeten ändå om de får en möjlighet.

4.1.1. Mål 1: Svenskt *ex situ*-bevarande i Nationella genbanken bedrivs robust och enligt internationell standard

Ex situ-bevarande omfattar både frön och plantor. Både vid Nationella genbankens centrala samling i Alnarp samt i klonarkiven sker bevarande av vegetativt förökade växter i en fältgenbank. I en fältgenbank bevaras växterna under aktiv odling.

Det är viktigt att säkerställa lämpliga bevarandemetoder, odlingsförhållanden, sortäktighet och inte minst dokumentation för det genetiska material som är insamlat. *Ex situ*-bevarandet måste ske så att det kan fungera stabilt över tid och i enlighet med internationell standard. Det innebär till exempel att det finns ändamålsenliga drifts- och skötselhandböcker, dokumentation (såväl information som biologiskt referensmaterial) för kontroll av sortäktighet, tillräckligt med personal, lämpliga odlingsmetoder och infrastruktur. När det gäller personal behövs det både genbankskuratorer och fältpersonal med specialkompetens.

Att använda genbanksmaterial är ett konkret sätt att bevara det. För ökad användning krävs kunskap om odlingsvärde och kvalitetsegenskaper. Kunskapen behöver också vara dokumenterad i källor som är tillgängliga för aktörer som kan vilja forska på materialet, eller för växtförädlare eller andra med intresse att odla växterna. Genbanker måste dokumentera grundläggande så kallade passport data, sortbeskrivning, samt fenotypiska och genotypiska data. Programvara Iris BG möjliggör effektiv hantering av växtregister och används för att dokumentera accessionerna. Ytterligare dokumentation kopplat till äldre växter, kan vara fotografier, information som är inhämtad från donatorn av växten och även avtal med densamma. För registrering av en bevarandesort i den svenska sortlistan krävs det också en beskrivning av sorten och dess bevarandevärde och sorten ska ha odlats i Sverige sedan före år 1950. Genom AEGIS, som står för A European Genebank Integrated System, kan genbanker och andra i Europa göra det material de har i sina samlingar tillgängligt. Genom att alla följer samma kvalitetsstandarder blir det lättare för de som är intresserade av accessionerna för förädling eller forskning att hitta informationen om materialet oavsett var materialet finns geografiskt. Det är European Cooperative Programme for Plant Genetic Resources, ECPGR, som står för AEGIS.

Målet ska syfta till att Nationella genbanken har ändamålsenliga verktyg och rutiner för dokumentation och uppfyller de krav som ställs på en genbank enligt internationell standard inklusive det internationella växtgenetiska fördraget.

Ansvarig utförare: Nationella genbanken, SLU

Finansiering: SLU

Indikatorer

- En ändamålsenlig databas för det löpande bevarande-arbetet som personalen på Nationella genbanken kan använda som stöd i sitt arbete är på plats senast år 2027.
- Drifts- och skötselhandböckerna är uppdaterade. En är för den Nationella genbankens centrala samling i Alnarp och en är riktad till klonarkiven.
- Nationella genbankens samlingar är inlagda med accessionsnummer i GeNBIS. Ytterligare dokumentation är registrerad i Iris BG.
- Åtminstone ett forskningssamarbete är initierat på delar av växtmaterialet i centrala samlingen samt klonarkiven där man med hjälp av molekylära metoder syftar till att undersöka sortäktheten.

Åtgärder

- Nationella genbanken förbättrar sina datahanteringsmetoder och tillgång till verktyg och tjänster som underlättar hanteringen av data och dokumentation från uppropan och inventeringarna. De fortsätter att beta av sin lista med uppgifter som de behöver slutföra när det gäller datahantering och dokumentation. Prioritering: 1
- Nationella genbankens arbete med att bevara sortäkthet fortsätter för olika växtslag. Prioritering: 1
- Nationella genbanken fortsätter under programperioden att dokumentera det insamlade materialets kulturhistoria och sortbeskrivningar och gör dokumentationen tillgänglig i GeNBIS och andra källor. Prioritering: 1
- Nationella genbanken uppdaterar regelbundet genbanksmanualen på AEGIS webbsida. Prioritering: 1
- Nationella genbanken formulerar ett avgränsat uppdrag för en rådgivande referensgrupp knuten till genbanken. Prioritering: 1
- SLU verkar för att Nationella genbankens finansiering räcker och det finns tillräckligt med kompetent personal och plats för samlingarna och infrastrukturen i Nationella genbankens centrala samling i Alnarp fungerar avseende lokaler, odlingsbäddar, bevattning, förråd, maskiner med mera. Prioritering: 1
- Nationella genbanken utarbetar avtal avseende dokumentation i enlighet med dataskyddsförordningen och om copyrightfrågor med aktörer som har donerat växtmaterial till genbanken. Prioritering: 2
- Nationella genbanken fortsätter under programperioden i mån av resurser att dokumentera det insamlade materialets odlingsvärde och gör dokumentationen tillgänglig. Prioritering: 2

4.1.2. Mål 2: Utvidgning av NordGens samling av långtidsbevarat material av relevans för Sverige

Redan i slutet av år 2024 började NordGen utvärdera donerat material som de tidigare inte hunnit med. NordGens plan är att det arbetet ska fortsätta till och med år 2029. Material som har nordiskt ursprung eller är relevant för Norden och uppfyller NordGens

kvalitetskrav tar organisationen in för långtidsbevarande, grobarhetstestning och vid behov uppförökning.

Svenska företag har fram till 2000-talet tagit fram 30 potatissorter. NordGen saknar 15 av dessa i sina samlingar. Dessa 15 sorter är ofta mycket gamla förkrigssorter, eller nyare sorter som inte blev populära bland konsumenterna och därför togs bort från sortlistorna. Sorterna kan tas in i genbanken om de finns kvar. Det finns en risk att flera av sorterna har gått förlorade för alltid, men några kan finnas i utländska genbanker och någon kanske odlas av fritidsodlare. Om det går att finansiera virusrensning skulle odlingsvärda sorter-åter kunna bli tillgängliga.

Inom två olika projekt under perioden 2021–2025 var NordGen involverade i insamling av svenska vilda arter. Fokus för insamlingen var arterna på den nordiska prioriteringslistan för vilda kulturväxtsläktingar, se "The Nordic Priority Crop Wild Relative Dataset". Insamlingsarbetet av svenska vilda arter fortsätter förutsatt att finansieringen förnyas en period till.

Målet ska leda till att genetisk mångfald viktig för Sveriges livsmedel och jordbruk (inklusive trädgård) finns bevarad och tillgänglig för användning inom forskning, förädling och odling för att möta både nuvarande och framtida behov.

Ansvarig utförare: NordGen

Finansiering: NordGen

Indikatorer

Att sätta upp siffrerätta indikatorer för de olika projekten ovan är svårt eftersom NordGen inte kan förutspå antalet inkommande accessioner.

- NordGen har årligen utökat genbankens samlingar med grobarhetstestade accessioner av relevans för Sverige.
- NordGen har kompletterat potatisinventeringen och fört in eventuella ytterligare potatissorter av relevans för Sverige i sina samlingar.

Åtgärder

- NordGen fortsätter till och med år 2029 att utvärdera tidigare donerat växtmaterial, vilket även inkluderar svenskt material. NordGen låter även grobarhetstesta materialet och vid behov föröka upp det. Prioritering: 1
- NordGen fortsätter det påbörjade arbetet med att kartlägga potatissorter som kan ha sitt ursprung i Norden. Prioritering: 2
- NordGen fortsätter att samla in frö av svenska arter av vilda kulturväxtsläktingar i syfte att bevara dem i genbanken på NordGen. Prioritering: 2

4.1.3. Mål 3: Pilotprojekt om hur kompletterande inventeringar av nya områden respektive av underrepresenterade växtslag kan göras är genomfört och framtida inventeringar planerade

För att kunna bevara måste man veta vad man har. Poms inventeringar av kulturväxter under perioden 2002–2010 gav goda resultat och globalt sett har Sverige kommit långt med inventeringar. Inventeringarna var dock inte fullständiga. En del växtgrupper och en del geografiska områden i Sverige är dåligt representerade i genbankerna. Norrlandskusten och Värmland är exempel på ofullständigt inventerade geografiska områden, men det finns fler. Bland underrepresenterade odlade växter finns bland annat flera bärslag, prydnadsväxter, bondbönor och medicinalväxter. Det vore därför värdefullt att genomföra riktade inventeringar både avseende utvalda växtslag och i regioner som tidigare gett ett magert resultat.

Målet handlar inte bara om att komplettera genbankernas samlingar. Målet omfattar även metodutveckling av hur man inventerar och samlar in växtmaterial och utvecklar kriterier för hur växtmaterialets kulturhistoria kan bevaras och hur kunskaperna om växterna ska föras vidare. Sedan år 2024 pågår det därför ett projekt kallat *För framtidens odlade mångfald: Nyttänkande för långsiktigt bevarande av kulturväxter och deras historia*. Projektet pågår och drivs av de båda genbankerna med flera utövare till och med år 2026. De tar fram och utarbetar nya metoder för hur kompletterande insamlingar och innovativt bevarande ska kunna ske för odlad mångfald. Inriktningen är på äldre kulturhistoriskt värdefulla växter. Projektet genomförs på Gotland. Ön har en rik historia av odlad mångfald och valdes därför som ett modellområde att arbeta i.

I ideella föreningar för olika växtslag finns det kompetens om sortbestämning, sortbeskrivning och odling. Flera föreningar har bidragit i tidigare inventeringar. Sveriges Pomologiska Sällskap har också tagit egna initiativ till inventering. Förhoppningsvis kan ett resultat av pilotprojektet vara att öka engagemanget bland föreningar och att de vill bidra i framtida kompletterande inventeringar.

Målet ska leda till att utveckla och testa metoder för kompletterande inventeringar och kriterier för hur inventering ska gå till i framtiden. Det ska också leda till att initiera planering för nödvändiga kompletterande inventeringar.

Ansvariga utförare: För projektet på Gotland ansvarar aktörerna Nationella genbanken, NordGen, Sällskapet De Badande Wännernas Trädgård, Svenska Kyrkan/Visby domkyrkoförvaltning, Gotlands museum, Riksantikvarieämbetet, Länsstyrelsen på Gotland. För de andra delarna kan flera av Poms aktörer bidra.

Finansiering: År 2026 används redan tilldelade projektmedel från Jordbruksverket (medfinansiering via EU). Prioriteringar av framtida kompletterande inventeringar sker med Poms aktörers egna medel. För att utföra inventeringar krävs det en utökad budget eller externa medel.

Indikatorer

- Projektet *För framtidens odlade mångfald: Nyttänkande för långsiktigt bevarande av kulturväxter och deras historia* är slutfört och utvärderat enligt plan.

- Det finns senast år 2028 metoder och riktlinjer för att genomföra kompletterande inventeringar inom Pom.
- Senast år 2029 finns det en tydligt avgränsad prioritering för vilka inventeringar som ska genomföras under de två närmaste programperioderna, förutsatt att de går att finansiera.

Åtgärder

- Projektet *För framtidens odlade mångfald: Nyttänkande för långsiktigt bevarande av kulturväxter och deras historia* ska utvärderas och resultatet presenteras för Poms referensgrupp. Prioritering: 1.
- Poms aktörer har senast år 2028 identifierat vilka geografiska områden respektive växtgrupper som är otillräckligt inventerade. Prioritering: 1.
- Fler av Poms aktörer utöver genbankerna kan vid behov bidra i inventeringsarbetet ihop med genbankerna genom att prova föreslagna inventeringsmetoder och genom att dokumentera materialet med stöd av Poms nya riktlinjer. Prioritering: 2.

4.1.4. Mål 4: En sortsamling för äpple är anlagd som komplement till Nationella genbankens centrala samling

Sveriges Pomologiska Sällskap arrenderar mark i Hidingsta utanför Örebro. Syftet är att ha en testodling av äpple (se mål 5). På en mindre areal av marken håller sällskapet på att anlägga och plantera en sortsamling av äpple.

Sortsamlingen omfattar äldre, ovanliga äpplesorter som odlats i Sverige under lång tid. Samlingen består av 75 sorter, ett träd av varje sort. Det är unika sorter som en gång odlats, men nu är i stort sett försvunna. Avsikten med sortsamlingen är att bevara och sprida dessa äpplesorter. Endast några av dessa sorter finns bevarade vid Nationella genbanken.

Målet ska leda till att stärka bevarandet och tillgängliggörandet av äldre kulturhistoriskt intressanta fruktsorter genom att de också finns i odlingar utanför Nationella genbanken.

Ansvarig utförare: Sveriges Pomologiska Sällskap

Finansiering: Ideellt arbete

Indikatorer

- Sortsamlingen sköts så att träden är bevarade och sorterna har börjat förmedlas till fritidsodlare.

Åtgärder

- Under åren 2026–2027 inleder Sveriges Pomologiska Sällskap och Nationella genbanken ett samarbete som syftar till att den dokumentation som sker om de odlade sorterna även blir användbar för Nationella genbanken. Prioritering: 1

4.1.5. Mål 5: Dokumenterad testodling av äpplesorter ska inkludera lokala sorter

Ett föränderligt klimat ställer stora krav på att utveckla växtmaterial som klarar odlingsbetingelserna. Det är viktigt att i praktisk odling dokumentera hur väl olika sorter passar för platsen där de odlas, men även vilka grundstammar som kan vara lämpliga för ändamålet och platsen. Både fritidsodlare och yrkesodlare har intresse av att olika fruktsorters odlingsvärden är dokumenterade.

Sveriges Pomologiska Sällskap har på arrenderad åkermark anlagt en större testodling i Hidingsta utanför Örebro, zon 3. Där ska de under minst 10 år studera olika grundstammars och äpplesorters lämplighet. Sällskapet kommer att mäta och dokumentera ett flertal parametrar. Därefter kommer de att utvärdera växtmaterialet. Förutom att studera grundstammarnas lämplighet syftar odlingen till att skapa intresse hos småskaliga fruktodlare för odlingsvärda lokala sorter.

Målet ska leda till ökad kunskap om fruktsorters och grundstammars odlingsvärde i ett föränderligt klimat. Detta stärker möjligheterna till en hållbar och platsanpassad fruktodling i Sverige.

Ansvariga utförare: Sveriges Pomologiska Sällskap

Finansiering: Sveriges Pomologiska Sällskap, donation, lokal sparbanksstiftelse

Indikatorer

- Minst sex lokala sorter från Mellansverige ingår i testodlingen.
- Det finns en framtagen och fungerande rutin för datainsamling och dokumentation av grundstammarnas och sorternas odlingsvärde.
- Under programperioden har bedömningen och dokumentationen om de grundstammar och sorter som finns i testodlingen kommit igång.
- Sällskapet genomför kurser i beskärning, ympning och eventuellt okulering varje år.
- I slutet av programperioden finns det ett reportage om testodlingen i tidskriften Pomologen eller i ett annat lättillgängligt format, såsom en webbplats.

Åtgärder

- Sveriges Pomologiska Sällskap i samverkan med andra relevanta parter ska senast år 2026 ha utbildat de personer som ska sköta odlingen, mäta parametrarna och dokumentera resultaten. Prioritering: 1.
- Under åren 2026–2027 utvecklar Sällskapet en metod för systematisk dokumentation av odlingsvärde av såväl sort som grundstam. Sällskapet samarbetar med Nationella genbanken och forskare vid SLU om utformningen av dokumentation som behövs. Prioritering: 2.
- Sällskapet skapar intresse och uppmärksamhet för projektet genom att i lättillgängliga format, till exempel tidskrift eller via webb, publicera information om det och eventuella resultat och rekommendationer. Prioritering: 2.

4.2. Fokusområde Användning

Globalt står växter för över 80 procent av alla våra livsmedel. Samtidigt är det bara nio grödor som står för över 60 procent av den globala odlingen för livsmedelsändamål: sockerrör, majs, ris, vete, potatis, sojabönor, oljepalmsfrukt, sockerbeta och kassava.¹⁰ Den odlade mångfalden som trängs på de återstående procenten är under mer eller mindre hot. Det gäller inte bara den odlade mångfalden av växter som används som livsmedel, utan även växter som har varit eller fortfarande är viktiga för andra ändamål. Hit hör till exempel växter som sätter präge på gemensamma offentliga rum eller sådana som man använder inom hantverk.

Det bästa sättet att bevara växtgenetiska resurser är genom odling. En aktiv odling behövs också för att till exempel bevara lant sorter och lokalsorter eftersom allt inte går att bevara i genbankernas samlingar.

Via odlandet är det också möjligt att visa den intresserade allmänheten vilken bredd det finns inom den svenska odlade mångfalden. Några nyckelaktörer inom detta är botaniska trädgårdar, friluftsmuseer, förvaltare av begravningsplatser och publika parker, föreningar för odlingsintresserade samt professionella växtodlare. De är alla aktörer som kan verka som ambassadörer för Pom och förklara vilka viktiga egenskaper en växt har, hur man bäst odlar den och hur man kan använda den. Att ha åtgärder som syftar till att uppföröka sunt växtmaterial av det material som finns i genbankerna är därför också viktigt om användningen av våra svenska kulturväxter, särskilt för professionella odlare, ska öka.

4.2.1. Mål 6: Svenska mandatsorter är tillgängliga i den svenska sortlistan

Odlad mångfald betyder inte bara att odla äldre sorter, det finns till exempel även flera fruktträd och bärbuskar av nyare slag som är framtagna i Sverige och anpassade till att odlas i vårt klimat. Det finns regelverk som den som vill saluföra växter från växtgrupperna lantbruksväxter, köksväxter, frukt och bär måste följa. Ett exempel är Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2016:44) om saluföring m.m. av förökningsmaterial för fruktplantor och fruktplantor avsedda för fruktproduktion. De EU-regler som den som vill sälja växter från de reglerade växtgrupperna måste följa är under förhandling. Nya regler träder sannolikt i kraft tidigast 2029.

I Nationella genbanken finns det mandatsorter av frukt, bär och köksväxter som inte är registrerade i den svenska sortlistan. Det kommer när den nya EU-lagstiftningen om växtförökningsmaterial träder i kraft med största sannolikhet vara tillåtet att sälja Nationella genbankens mandatsorter till fritidsodlare även om de inte förs in i den svenska sortlistan. För att även yrkesverksamma odlare ska kunna köpa och odla växter som är bevarade i Nationella genbanken behöver sorterna bli registrerade i sortlistan. Om sorterna registreras som bevarandesorter behöver man inte heller pröva sortens egenskaper avseende hur särskiljbara de är från andra sorter, hur stabila och hur enhetliga de är.

---

¹⁰ FAO, 2025: The Third Report on The State of the World's Plant Genetic Resources for Food and Agriculture. FAO Commission on Genetic Resources for Food and Agriculture Assessments, 2025. Rome.
<https://doi.org/10.4060/cd4711en>

Målet ska leda till att sorter som är anpassade till vårt klimat, som är kulturellt viktiga och sorter som är framtagna i svenskt förädlingsarbete fortsatt kan odlas och användas både av fritids- och yrkesodlare i Sverige.

Ansvariga utförare: Nationella genbanken och Jordbruksverket

Finansiering: SLU respektive Jordbruksverket

Indikator

- Alla mandatsorter av intresse för yrkesodlare och som är av reglerade arter finns registrerade i den svenska sortlistan innan den nya lagstiftningen om växtförökningsmaterial träder i kraft.

Åtgärder

- Jordbruksverket tar fram en process samt mall för registrering av mandatsorterna i den svenska sortlistan. Prioritering: 1.
- Nationella genbanken ansöker om registrering med en officiellt erkänd beskrivning av mandatsorter som ännu inte är registrerade i något annat EU-lands sortlista. Prioritering: 1.

4.2.2. Mål 7: Kunskapsöverföringen av hur man förökar upp och odlar svenska kulturväxter fortsätter och odlingen ökar i omfattning

Att använda svenska kulturväxter är ett konkret sätt att bevara dem. Ju fler som odlar dem, desto mindre risk är det att växtmaterialet går förlorat. De växter målet syftar på är de växter som har odlats länge i Sverige och blivit en del av svensk kulturhistoria, eller som tagits fram och förädlats i Sverige. Det är växter vi som land vill bevara. För att öka användningen är det viktigt att kunskapen om hur man odlar och förökar upp dessa växter når fler fritidsodlare. Mycket sådant kunskapsutbyte sker i odlarföreningar.

Att fler odlar och lyckas med sina odlingar är bra även från ett beredskapsperspektiv. I detta ingår det även att samla egna fröer att använda som utsäde kommande år. Odlaren behöver då också lära sig att hantera sitt utsäde på rätt sätt så att det behåller sin grobarhet så länge som möjligt.

Fritidsodlingens Riksorganisation, FOR, verkar bland annat för en hållbar fritidsodling. En del av detta är att också ge tips och råd om livsmedelsberedskap och självhushållning. FOR bedömer att det i Sverige finns cirka 5.3 miljoner fritidsodlare som odlar ätbara växter. Ändå är det bara 10–15 procent av den totala grönytan i svenska trädgårdar som används till odling av ätbart.¹¹ Potentialen att öka en lokal odling av livsmedel, inklusive av energitäta grödor som baljväxter och rotsaker, är därför stor. Eftersom fritidsodling dessutom ofta sker med få insatsmedel är den inte lika sårbar som yrkesinriktad odling kan vara. Äldre, robusta sorter passar många gånger bra att odla under dessa förhållanden.

Målet ska leda till att fler fritidsodlare odlar bevarandevärda sorter och att risken att sorterna går förlorade minskar.

---

¹¹ Rolonec, M, Johansson, E, 2025: Så kan Sveriges 5 miljoner fritidsodlare bidra till ökad livsmedelsberedskap. Rapport från FOR, Fritidsodlingens Riksorganisation och Coompanion Roslagen & Norrort.

Ansvariga utförare: Fritidsodlarnas riksorganisation och dess medlemsorganisationer

Finansiering: Föreningarnas egna medel, bidrag.

Indikatorer

- Minst fem av FOR:s medlemsorganisationer kan visa att de under programperioden har arbetat för att främja ökad användning av bevarandevärda sorter.
- Antalet gesäller inom Föreningen Sesam ökar under programperioden.
- Sveriges Pomologiska Sällskap har efter programperiodens slut publicerat artiklar om klonarkiven och de sorter som finns i dessa i tidskriften Pomologen. De har också presenterat minst ett nytt sortporträtt av en i modern tid ej tidigare beskriven sort per år.
- De botaniska trädgårdarna ökar under programperioden sina samlingar med fler av Nationella genbankens sorter de har med växternas unika historia i sin dokumentation.

Åtgärder

- Föreningen Sesams åldermän och föreningsmedlemmar fortsätter att sprida information om fröodling, det vill säga att odla från frö till frö. Det gör de genom att utöver att ta fram publicera artiklar om praktisk fröodling i relevanta tidskrifter, ta fram annat skriftligt material eller genom att medverka i trädgårdspoddar eller i träffar med trädgårdsföreningar. Prioritering: 1.
- De botaniska trädgårdarna inventerar vad som odlas av genbankens material på de olika platserna och ser över vilken dokumentation kring växterna som är sparad i trädgårdarna. Prioritering: 1
- Några ideella föreningar inventerar vilka insatser de gör redan idag för att praktiskt lära sina medlemmar att uppföröka och odla de kulturväxter som vi önskar bevara i Sverige. Fritidsodlingens Riksorganisation koordinerar arbetet. Prioritering: 2.

4.2.3. Mål 8: Nationella genbanken har en fungerande och säker distributionsstruktur för växtmaterial

Nationella genbanken behöver etablera en fungerande distributionsrutin för att möjliggöra att användningen av växtmaterial från genbanken ökar. För att detta ska bli verklighet behöver flera viktiga komponenter komma på plats: Nationella genbanken behöver utveckla en webbplats som gör information om växtmaterialet lättillgängligt för användare. Genbanken behöver ha och följa väl fungerande interna arbetsrutiner för att förebygga spridning av växtskadegörare och även för att hantera utfärdande av växtpass om detta blir aktuellt. För att säkerställa ett effektivt växtskydd bedömer Nationella genbanken att de kan behöva öka sin kompetens inom området. Slutligen behöver de också ha tillräckligt med resurser för att kontrollera och övervaka förekomsten av virus i sådant växtgenetiskt material där det finns krav på sådan övervakning.

Målet ska leda till ökad användning av växtmaterial från Nationella genbanken genom att tillgängligheten förbättras, distributionsrutiner blir etablerade och växtskyddet säkerställt. Detta ska bidra till att fler aktörer får tillgång till ett säkert och kvalitetssäkrat växtgenetiskt material av sorter Sverige vill bevara.

Ansvarig utförare: Nationella genbanken

Finansiering: SLU

Indikatorer

- Personalen vid Nationella genbankens centrala samling kan visa att de följer genbankens rutiner för distribution av växtmaterial.
- Andelen beställningar av växtmaterial från Nationella genbanken ökar varje år.
- Tillgängligheten via Nationella genbankens webbplats ökar varje år, mätt i antal besök och nedladdningar som rör växtmaterial.

Åtgärder

- Nationella genbanken utvecklar rutiner för distribution av växtmaterial från och till genbanken, inklusive tydlig information om när växtpass krävs. Prioritering: 1.
- Nationella genbanken undersöker möjligheten att ta ut en självfinansierande avgift i samband med distribution av växter och utfärdande av växtpass. Prioritering: 2.

4.2.4. Mål 9: Det finns en expertgrupp till varje växtgrupp

Utöver att vara Poms rådgivande grupp för varumärket Grönt kulturarv® utgör FÖRMAK också en central kontaktyta mellan Nationella genbanken, den gröna näringen och odlarorganisationer.

Utöver FÖRMAK har Nationella genbanken växtslagsvisa expertgrupper med bred kompetens inom växttaxonomi, odling, växtskadegörare, saluföring med mera. Alla genbankskuratorer behöver en expertgrupp för sitt ansvarsområde, men alla expertgrupperna arbetar inte inom samma ramar. För vissa växtslag arbetar expertgruppen med bevarandefrågor, i andra med förökning och marknadsföring och så finns det grupper som arbetar med båda delarna. Vad expertgrupperna arbetar med styrs av de behov som finns och olika frågor är aktuella för olika växtslag. Det finns därför intresse från den Nationella genbanken att under programperioden bygga nya nätverk och hitta nya samarbetspartners. Idag finns det inte expertgrupper för alla växtslag.

Målet ska leda till Nationella genbankens arbete med bevarande, förökning och tillgängliggörande av växtgenetiskt material kan stärkas genom att alla genbankskuratorer har tillgång till växtslagsvisa expertgrupper med relevant kompetens och tydliga arbetsramar.

Ansvariga utförare: Nationella genbanken, Poms samordnare vid SLU.

Finansiering: Aktörernas egen finansiering

Indikator

- Vid programperiodens slut finns det aktiva expertgrupper till varje växtslag i Nationella genbanken.
- Alla expertgrupper har haft minst två möten under programperioden.

Åtgärder

- Under programperioden inrättar Nationella genbanken aktiva expertgrupper för alla växtslag som det finns genbankskuratorer för. Prioritering: 1.
- Nationella genbanken tar fram vägledande arbetsordningar för sina expertgrupper så att deras uppdrag blir tydligt. Prioritering: 2.

4.2.5. Mål 10: Det finns en långsiktig och ekonomiskt hållbar strategi utvecklad för Grönt kulturarv®

Varumärket Grönt kulturarv® behöver både förvaltas och utvecklas för att säkerställa dess långsiktiga relevans och trovärdighet. Ansvar för arbetet med varumärket ligger hos Poms samordnare vid SLU, i nära samverkan med Nationella genbankens genbankskuratorer och deras referensgrupper.

FÖRMAK har en rådgivande funktion för frågor som rör förökning och marknadsföring av växtsorter som säljs under varumärket Grönt kulturarv®. Stiftelsen Elitplantstationen, belägen utanför Balsgård, bevarar bärväxter i så kallad skyddad odling på uppdrag av Nationella genbanken. Genom sin specialistkompetens och uppdrag att producera sortäkt och friskt växtmaterial för svensk odling har stiftelsen en nyckelroll i förökningen av växtsorterna inom Grönt kulturarv®-sortimentet. Detta arbete är avgörande för att säkerställa tillgången till friska, härdiga och odlingsvärda växtsorter att sälja. Elitplantstationen är även representerad i FÖRMAK.

Mot denna bakgrund bör Poms samordnare vid SLU, tillsammans med FÖRMAK, utarbeta en långsiktig strategi för Grönt kulturarv®. Strategin bör bland annat omfatta en utredning av möjligheten att låta försäljningen av växtmaterial bidra till finansieringen av varumärkets marknadsföring och andra ekonomiska frågor kopplade till Grönt kulturarv®. Trots en önskan om att göra mer växtmaterial tillgängligt som Grönt kulturarv® behöver det ske prioriteringar. Det krävs både en tillräcklig uppförökning av materialet och att växtmaterialet är friskt. Strategin bör därför vara flerårig, men inte omfatta längre tidsperioder än fem år. Den ska också kunna utvärderas och justeras över tid. Dock är det rimligt att det finns ett eller flera övergripande mål. Dessa är lämpliga att även förankra i Poms referensgrupp och hos Stiftelsen Elitplantstationen.

Målet ska leda till att Grönt kulturarv® utvecklas som ett välkänt och förtroendeingivande märke för odlingsvärt och kulturhistoriskt värdefullt växtmaterial genom att det finns ett samordnat arbete med förökning, marknadsföring och strategisk förvaltning.

Ansvariga utförare: Poms samordnare vid SLU, FÖRMAK (kommersiella företag är representerade i FÖRMAK)

Finansiering: SLU

Indikatorer

- Varumärkesägaren för Grönt kulturarv®, SLU, har fastställt övergripande mål samt en flerårig strategi för Grönt kulturarv®.
- Stiftelsen Elitplantstationen arbetar under programperioden med utprovning och förökning av de Grönt kulturarv®-växter som är prioriterade så att strategins mål uppnås.

Åtgärd

- Poms samordnare vid SLU utvecklar i samarbete med FÖRMAK, en strategi för Grönt kulturarv®. Prioritering: 1

4.2.6. Mål 11: Odling av fröer ökar genom stärkt nätverkssamarbete

Att odla är att bevara växtgenetiska resurser. Många fröförökade svenska genresurser, som lant- och lokalsorter, lämpar sig bäst för bevarande i kontinuerlig odling. Det finns flera odlarnätverk och sammanslutningar, som aktivt arbetar med att förvalta äldre sorter. Syftet kan variera, från att producera en nischråvara för försäljning till att bevara kunskaper om fröodling eller att återskapa historiska miljöer. Ett exempel är Föreningen Sesam, som genom sin skråverksamhet praktiskt förvaltar kunskap om fröodling. Inom föreningen finns både åldermän och gesäller, vilket speglar ett hantverksmässigt och strukturerat arbetssätt.

För att svensk livsmedelsproduktion ska vara robust, hållbar och fungera i hela landet behöver odlare ha tillgång till utsäde som är anpassat till lokala klimatförhållanden. Inhemsk uppförökning av utsäde minskar beroendet av fröer från andra länder och stärker Sveriges motståndskraft vid störningar i internationella leveranskedjor. Samtidigt är det viktigt att ta vara på äldre sorter, både sådana som fortfarande odlas och sådana som kan återintroduceras. Lokala och regionala initiativ spelar här en viktig roll. Ett exempel är projektet #sesamupplandsfröarv, där medlemmarna i lokalgruppen Sesam Uppland odlar uppländska lokalsorter. Genom sociala medier sprider de kunskap om sorterna och om fröodling som hantverk. Målet är att öka intresset för fröodling och lyfta fram lokala sorter.

Det är ekonomiskt utmanande att utveckla standardiserade sorter för en liten marknad. Det är särskilt svårt att få fram ekologiskt utsäde som fullt ut är anpassat till svenska odlingsförhållanden. Efter år 2036 ska ekologiska odlare använda ekologiskt utsäde¹², vilket ställer ökade krav på tillgången till sådant material. Idag är utbudet begränsat. Det finns en risk att svenska odlare med ekologisk produktion förlorar inflytande över vilka sorter de kan odla, eftersom importberoendet är stort och sortmångfalden låg.

Pom verkar för att stärka och bistå i arbetet med frågor som rör krisberedskap, resiliens och en ändamålsenlig utsädeslagstiftning. När det gäller det sistnämnda finns det hos framför allt småskaliga odlare ett behov av utbildning om de regelverk som reglerar växtförökningsmaterial. Pom deltar i nätverk och projekt som syftar till att bygga upp en inhemsk ekologisk fröproduktion. Inom Fröalliansen strävar man efter att utveckla ekologisk fröproduktion. Ett exempel är det genomförda pilotprojektet Produktion av ekologiskt köksväxtutsäde (åren 2022–2023), finansierat av Jordbruksverket. Forskningsprojektet Förutsättningar för inhemsk produktion av ekologiskt köksväxtfrö är finansierat av Ekhagastiftelsen och pågår åren 2024–2025.

Målet ska leda till att engagemanget för inhemsk fröodling som även inkluderar gamla bevarandevärda sorter, särskilt inom ekologisk produktion, stärks genom samverkan, kunskapsspridning och projektutveckling. Det bidrar till ökad tillgång till anpassat och hållbart utsäde för svenska odlingsförhållanden.

---

12 Artikel 53.1 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/848 av den 30 maj 2018 om ekologisk produktion och märkning av ekologiska produkter och om upphävande av rådets förordning (EG) nr 834/2007

Ansvarig utförare Aktörer inom Fröalliansen, Föreningen Sesam, Jordbruksverket

Finansiering: Ansökta projektmedel, Jordbruksverket

Indikatorer

- Antal aktörer inom Pom som aktivt deltar i nätverkssamarbeten och bidrar till projekt där odling av fröer är i fokus är stabilt eller ökar under programperioden.
- Minst fem informationsinsatser, utbildningar eller publikationer som främjar kunskap om fröodling och sortval för svenska klimatzoner har ägt rum under programperioden.
- Utbudet av utsäde som kommer från svensk frö-produktion, inklusive ekologiskt utsäde ökar under programperioden.

Åtgärder

- Aktörer inom Pom deltar i arbetet med att stärka skapandet av robusta odlarnätverk med fokus på att stärka kunskapen om småskalig fröodling av gamla bevarandevärda sorter samt ekologisk fröodling. Prioritering: 1.
- Aktörer inom Fröalliansen ger kompetensmässigt stöd till odlarnätverk som arbetar med bevarande och uppförkning av fröförökade svenska sorter. Prioritering: 1.
- Poms aktörer stödjer initiativ som ligger i linje med målen för programmet för odlad mångfald och stärker krisberedskap och resiliens i svensk livsmedelsproduktion genom ökad självförsörjning av utsäde. Prioritering: 2
- Jordbruksverket samordnar eller bidrar till riktade informationsinsatser till ekologiska aktörer om nätverkssamarbeten med mera med syfte att öka inhemsk ekologisk produktion av växtförökningsmaterial. Prioritering: 2.

4.3. Fokusområde Forskning och utveckling

Det finns övergripande nordiska överenskommelser som är relevanta för detta fokusområde. Enligt Karlstadsdeklarationen (Läs mer i bilagan [Pom och omvärlden](#).) ska de nordiska länderna stärka det pågående samarbetet med krisberedskap inom jord- och skogsområdet så att länderna är bättre rustade för extremväder och andra kriser som klimatförändringarna för med sig. Det ska inte minst ske genom att säkerställa bevarande av genetiska resurser och gynna forskning och växtförädling inom detta område.

Nationella genbanken är unik och de sorter som är bevarade där ska kunna användas i forskning och i utvecklingsprojekt, samt i framtida förädling. Samma sak gäller för samlingarna som NordGen förvaltar. Forskning som är inriktad på att utreda växtmaterialets egenskaper och släktskap är viktig för att vara säker på att rätt växter bevaras och om de är intressanta från ett förädlingsperspektiv. Det finns också goda skäl att genomföra tvärvetenskapliga projekt, eftersom det insamlade materialet härrör från växter som har en lång historia av brukande. De har gett upphov till livsmedel eller andra produkter som har haft betydelse historiskt. Det är inte bara den odlade mångfalden som kan ha relevans inom fokusområdet, även projekt inriktade på vilda kulturväxtsläktingar passar in här. NordGen deltar i många olika forskningsprojekt med syfte att studera sina samlingar.

4.3.1. Mål 12: Mer relevant data blir tillgänglig via GeNBIS

Flera nuvarande och avslutade projekt som NordGen är involverade i kommer att leda till vetenskapliga publikationer. Publikationerna sprider information om undersökt material i frösamlingen samt andra projektresultat. Forskningsprojekten leder också till mer information om accessionerna. Denna information görs tillgänglig via databasen GeNBIS, ett nordiskt-baltiskt informationssystem som NordGen förvaltar. Där kan aktörer från de nordiska och baltiska länderna lägga in information om sitt genbanksmaterial. Med ett ökat inflöde av data om fenotyp och genotyp behöver NordGen utveckla hur all data kan göras tillgänglig på ett mer användarvänligt sätt via GeNBIS. Då kan forskare och växtförädlare, baserat på data i GeNBIS, välja och använda de accessioner som är lämpliga för deras respektive syften.

Målet ska leda till att mer av materialet som finns i de nordiska genbankerna kommer till användning inom forskning, växtförädling och odling.

Ansvarig utförare: NordGen

Finansiering: NordGen

Indikator

- GeNBIS är senast år 2030 utvecklat så att mer genotyp- och fenotypdata blir tillgänglig och mängden accessioner det finns data för har ökat med minst 100 accessioner.

Åtgärd

- NordGen fortsätter att utveckla hur data kan göras tillgängligt via ett användarvänligt GeNBIS. Prioritering: 1.

4.3.2. Mål 13: Kunskapen om och tillgängligheten till genbanksmaterial leder till att det varje år finns en efterfrågan inom forsknings- och förädlingsprojekt

Både NordGen som Nationella genbanken förvaltar ett rikt växtmaterial med potential att användas i högre utsträckning inom forskning och växtförädling. Information om vilka egenskaper fröerna och växterna bär på saknas ofta. Växterna kan ha viktiga egenskaper för att säkra utveckling av det svenska lant- och trädgårdsbruket, till exempel genom att bidra till klimatanpassning av våra grödor och vår odling. Projekt med genbanksmaterial och där NordGen och Nationella genbanken deltar kan leda till att efterfrågan på sådant material ökar.

Ett exempel på detta finns inom PPP Pre-breeding. PPP står för Public-Private Partnership och syftar på det nordiska partnerskapet mellan offentliga och privata aktörer för Pre-breeding. Pre-breeding är den tidiga fasen i växtförädlingskedjan, där genetiskt material utvecklas och förbättras innan det kan användas i kommersiell växtförädling. Pre-breeding finansieras av de nordiska länderna och växtförädlingsverksamheterna i Norden och sekretariatet är placerat hos NordGen.

Ett annat exempel är SLU Grogrund, ett kompetenscentrum för växtförädling vid SLU i Alnarp. SLU Grogrund är en långsiktig satsning inom den nationella livsmedelsstrategin och drivs i samverkan mellan akademi, näringsliv och samhälle. Det ska bidra till framgångsrik svensk växtförädling för en ökad och säkrad produktion och tillgång av livsmedel i hela landet, samt ökade förutsättningar för en cirkulär och biobaserad ekonomi.

Via databasen GeNBIS gör NordGen det möjligt för forskare och förädlare att beställa frön och att använda svenska fröaccessioner. Under perioden 2021–2025 distribuerade NordGen runt 8000¹³ fröpåsar av accessioner med svenskt ursprung. NordGen kommer fortsatt att distribuera runt 1500 fröpåsar om året av frömaterial med svenskt ursprung. Utöver det görs överskott från uppförökningar av genbanksmaterial tillgängligt för fritidsodlare och varje vår skickas flera tusen fröpåsar ut till odlare i Norden via NordGens webbshop. Nationella genbanken distribuerar årligen mellan 100–200 växtprover till vidare uppförökning och forskning. Därtill distribuerar Nationella genbanken ungefär 100 000 plantor årligen via Grönt Kulturarv®.¹⁴ Målet ska leda till att kunskapen om och användningen av växtmaterial från de båda genbankerna ökar inom forskning, växtförädling och odling. Detta sker genom förbättrad information om egenskaper om ökad tillgänglighet via databaser och samverkansprojekt.

Ansvariga utförare: NordGen och Nationella genbanken

Finansiering: NordGen och Nationella genbanken avser att fortsätta söka finansiering för studier av sina samlingar och göra det ihop med olika partners. Det kan leda till att flera sorter blir tillgängliga för forskning, utveckling och växtförädling i framtiden.

Indikatorer

- NordGen distribuerar runt 1500 fröpåsar om året av frömaterial med svenskt ursprung till forskare eller växtförädlare.
- Nationella genbanken distribuerar runt 100 växtprover årligen till forskare eller växtförädlare.

Åtgärder

- Under programperioden är det fortsatt säkerställt att forskare och förädlare enkelt kan beställa frön och växter via GeNBIS och därigenom använda svenska fröaccessioner och vegetativt växtmaterial med svenskt ursprung från NordGen. Prioritering: 1.
- NordGen och SLU inklusive Nationella genbanken deltar i ett eller flera projekt med genbanksmaterial under programperioden. Prioritering: 1.

---

¹³ GeNBIS, September 2025

¹⁴ Ansebo, Lena, 2025: pers kom

4.4. Fokusområde Utbildning och information

Om både allmänheten och relevanta branscher får upp ögonen för växter som kulturarvsbärare och vikten av mångfald bland våra kulturväxter borde sannolikheten öka att fler vill bevara och använda lokalt material. Information och utbildning behövs till yrkesverksamma som förökar upp eller använder växter i sitt arbete. Det är en bred målgrupp med allt från de som har plantskolor till de som förvaltar miljöer som parker, kommunala grönytor, begravningsplatser och även privata visningsträdgårdar och florister. Även aktörer som restaurerar och vårdar kulturhistoriska miljöer behöver utbildning och information om den odlade mångfalden, eftersom växterna bidrar till miljöns kulturhistoriska värde.

Poms aktörer har en viktig roll att utbilda och informera. Universitet, botaniska trädgårdar och museer har redan i sina uppdrag att de ska arbeta med utbildnings- eller informationsinsatser eller båda delarna. De lokala klonarkiven är viktiga skyltfönster för Pom eftersom kulturväxterna visas i "rätt" miljö. I klonarkiven finns det också kompetens om hur växterna ska skötas och de kan sprida kunskap om det. Ideella föreningar utför också många utbildnings- och informationsinsatser. De gör det utan externa anslag eftersom deras verksamhet finansieras av medlemmarna. Genom att många av föreningarna har regionala eller lokala föreningar och verksamheter är den tänkbara kontaktytan till fritidsodlare mycket stor.

Genom regelbundet informationsutbyte och ett sammanhållet informationsmaterial ökar sannolikheten att olika aktörer sprider korrekt information om det växtmaterial som finns i genbankerna. För att skapa engagemang och förståelse varför växtmaterialet är viktigt behöver informationsmaterialet innehålla en verifierad historieber beskrivning.

4.4.1. Mål 14: Informationsutbytet och kunskaps-överföringen mellan genbanksuratorerna och klonarkiven är säkerställd via årliga träffar

De lokala klonarkiven är en viktig del av Nationella genbanken. Ett fungerande samarbete kräver effektivt informationsutbyte mellan klonarkiven och den centrala samlingen. Det kan till exempel handla om att se över rutiner, metoder för att säkerställa sortäktighet och att dela information på ett effektivt sätt. Regelbundna möten mellan Nationella genbanken och klonarkiven, gärna med mer utbildning och erfarenhetsutbyte bör fortsätta. Även andra aktörer inom Pom kan bidra med kunskap vid dessa tillfällen. Till exempel kan Sveriges Pomologiska Sällskap bistå med kompetens om beskärnings-arbeten och sortbestämning.

Klonarkiven har olika huvudmän, vilket gör att finansieringen av driften och tillgängligheten för allmänheten varierar. Flera klonarkiv har en viktig roll i att möta och informera allmänheten och det är värdefullt att de även sprider information om Pom och den odlade mångfalden.

Målet ska leda till att ett effektivare samarbete och informationsutbyte, samt garantera en hög kompetens och en hög kvalitet avseende bevarandearbetet och informationen kopplad till genbanksväxterna.

Ansvariga utförare: Nationella genbankens genbankskuratorer inklusive klonarkiven, vid behov andra experter inom Pom

Finansiering: Anslag riktade till Nationella genbanken respektive klonarkivens huvudmäns egna anslag.

Indikatorer

- Genbankskuratorerna har genomfört minst en årlig träff med minst hälften av klonarkiven.
- Drifts- och skötselhandboken riktad till klonarkiven är distribuerad till alla klonarkiv.
- Klonarkiv som är publika har sammanlagt spridit information om växterna i sina samlingar och uppmärksammat Pom minst 20 gånger under programperioden.

Åtgärd

- Genbankskuratorerna initierar och genomför årliga träffar med klonarkiven. Prioritering: 1.
- Nationella genbanken och de lokala klonarkiven inventerar vilka behov de olika klonarkiven har av kompetensutveckling och planerar för att genomföra kompetensutveckling. Prioritering: 1.

4.4.2. Mål 15: Antalet utbildningar om vår odlade mångfald riktade till yrkesverksamma är lika många eller ökar under programperioden

Utbildningsinsatser är en förutsättning för en ökad användning av växtmaterial från genbankerna. Målet är att antalet utbildningar riktade till yrkesverksamma om vår odlade mångfald ska vara lika många eller fler än föregående programperiod, vilket kräver ett brett engagemang från Poms aktörer.

När studenter vid universitet och högskolor samt redan yrkesverksamma får ökad kunskap om vår odlade mångfald ökar sannolikheten att de också använder det växtmaterial som finns tillgängligt via genbankerna. Odlad mångfald är brett och tvärvetenskapligt och aktörer inom Pom har under lång tid varit involverade i utbildningsinsatser, särskilt vid SLU. Sedan våren 2021 erbjuder SLU den tvärvetenskapliga kursen Trädgårdsväxternas gröna kulturarv vartannat år. Det är viktigt att Poms aktörer fortsatt medverkar i denna kurs och bidrar till att sprida information om att den finns. Andra blivande yrkesverksamma inom de gröna näringarna är elever vid naturbruksgymnasier och trädgårdsmästarutbildningar.

Flera aktörer inom Pom erbjuder även utbildningar och kurser riktade till yrkesverksamma. Exempelvis har Sveriges kyrkogårds- och krematorieförbund utbildningsmaterial som inkluderar biologisk mångfald och det gröna kulturarvet, samt växtslagsinriktade utbildningar. Andra utbildare som också riktar sig till yrkesverksamma inkluderar universitet, Hantverkslaboratoriet, Capellagården samt myndigheter som Riksantikvarieämbetet, Jordbruksverket och Statens Fastighetsverk. Det finns även behov av utbildning och fortbildning för personer som ansvarar för genbanker. NordGen, som förvaltar GenBIS, organiserar utbildningar i användning av databasen.

Målet ska leda till att kompetensen hos yrkesverksamma inom trädgård, kulturmiljö och de gröna näringarna stärks avseende odlad mångfald. Det bidrar till att de i större utsträckning använder växtmaterial som också bevaras i våra genbanker samt gör kulturhistoriskt medvetna växtval till offentliga miljöer.

Ansvariga utförare: SLU och andra universitet och högskolor, Hantverkslaboratoriet, Riksantikvarieämbetet, NordGen, Nationella genbanken, Sveriges kyrkogårds- och krematorieförbund, aktörer som erbjuder YH-utbildningar.

Finansiering: Aktörernas egna anslag eller andra egna medel, kursavgifter.

Indikatorer

- Sveriges kyrkogårds- och krematorieförbund har under programperioden erbjudit minst en kurs årligen om biologisk mångfald och grönt kulturarv.
- SLU har under programperioden fortsatt att erbjuda kursen Trädgårdsväxternas gröna kulturarv.
- Hantverkslaboratoriet riktar minst en aktivitet per år som rör Pom och grönt kulturarv till yrkesverksamma trädgårdsmästare.
- Minst fem aktörer som erbjuder yrkeshögskoleutbildning med fokus på kulturhistoriska trädgårdsanläggningar eller trädgårdsutbildningar har under programperioden inkluderat information om Pom och våra genbanker.

Åtgärder

- NordGen organiserar informationsträffar om och efter behov utbildning (till självkostnadspris) i GeNBIS för alla partners inom GeNBIS-samarbetet. Prioritering: 1.
- Poms aktörer sprider information om relevanta kurser och utbildningar via Poms webbplats, nyhetsbrev och sociala medier. Prioritering: 2.
- Nationella genbanken erbjuder alla SLU:s relevanta grundutbildningar att göra besök i genbanken minst en gång under utbildningen. Prioritering: 2.
- SLU inkluderar information om Pom på Pomologikursen med flera specifika kurser riktade till yrkesverksamma. Prioritering: 2.

4.4.3. Mål 16: Poms aktörer sprider under programperioden information om Pom och den odlade mångfalden genom etablerade kommunikationskanaler

Det finns många kanaler för att nå personer som är intresserade av trädgård och olika växtslag, till exempel föreningstidningar, trädgårdsmässor, webbplatser, sociala medier och faktablad. Poms aktörer kan använda alla dessa sammanhang för att sprida kunskap om Pom, genbanksväxter, den odlade mångfalden, våra genbanker och de vilda kulturväxtsläktingarna. Mässor är också en bra kanal för att sälja växter märkta med Grönt kulturarv®.

De ideella föreningarna kan sprida kunskap om olika växtsorter, vilka som passar var, hur de odlas och hur de kan tas om hand efter skörd. Genom sin erfarenhet kan föreningarna

ge praktiska råd och inspirera fler att ta del av den odlade mångfalden. Poms aktörer kan också lyfta fram den odlade mångfalden vid särskilda tillfällen, som till exempel biologiska mångfaldens dag den 22 maj. Därigenom kan aktiviteterna bidra till ökad medvetenhet och ökat engagemang.

Sverige har en stark folkbildningstradition, med åtta studieförbund och över 350 medlemsorganisationer¹⁵. Studieförbunden är viktiga samarbetspartners för ideella föreningar. Om ideella föreningar samarbetar med sina studieförbund finns det goda möjligheter att ta fram studiematerial som går att använda i hela landet. Det är ett resurseffektivt arbetssätt, eftersom föreningarna inte behöver utveckla nytt material inför varje enskild informations- eller utbildningsinsats. Studiematerial kan avse allt som går att använda i informations- eller utbildningsinsatser, såsom framtagna studiecirkelar, faktablad, bildspel eller kortare handledningar som gör det enkelt för föreningar att inkludera information om odlad mångfald i sina aktiviteter.

En gemensam kommunikationsplan kan göra samverkan och informationsinsatser mer effektiva. Informationen bör vara bred, inte bara handla om växtgenetiska resurser i allmänhet. Det är också angeläget att informera om hur man bäst odlar och använder sina växter.

Målet ska leda till att fler personer nås av information om Pom och odlad mångfald och att intresserade personer får en möjlighet att lära mer.

Ansvariga utförare: Alla Poms aktörer.

Finansiering: Aktörernas egna medel, avgifter för studiecirkelar eller föredrag, bidrag.

Indikatorer

- Varje år under programperioden har Poms aktörer tillsammans uppnått minst 50 artiklar eller andra inslag om Pom och odlad mångfald.
- Minst hälften av organisationerna representerade i Poms referensgrupp har under programperioden haft minst ett inlägg i sociala medier som har handlat om Pom eller odlad mångfald.
- Minst fem av Poms aktörer har deltagit på minst tre mässor och informerat om odlad mångfald.
- Sveriges Pomologiska Sällskap har efter programperiodens slut publicerat artiklar om klonarkiven och de sorter som finns i dessa i tidskriften Pomologen. De har också presenterat minst ett nytt sortporträtt av en i modern tidigare ej beskriven sort per år.
- Minst tio klonarkiv har uppmärksammat sina samlingar genom att visa och berätta om dem på evenemang som Rosens dag, Äpplets dag och liknande.

Åtgärder

- Referensgruppen för odlad mångfald uppdaterar eller reviderar den kommunikationsplan som finns för Pom. Prioritering: 1.
- Poms aktörer informerar regelbundet om Pom och odlad mångfald i sina respektive tidskrifter, webbplatser, på mässor, i faktablad eller sociala medier. Prioritering: 1.

---

15 studieforbunden.se/om-oss/

- Under programperioden har de av Poms aktörer som har en anläggning att visa upp tagit emot minst fem studiebesök vardera. Prioritering: 2.
- Fritidsodlingens Riksorganisation i samverkan med andra arbetar för att utveckla utbildningsmaterial om odlad mångfald som är målgrupps-anpassat till fritidsodlare. Materialet ska gå att använda i till exempel studiecirklar, på kurser eller under föredrag och temadagar och vara lättillgängligt för användarna. Prioritering: 2.

4.4.4. Mål 17: Det praktiska samarbetet kring vilda kulturväxtsläktingar bibehålls eller ökar under programperioden och information om vilda kulturväxtsläktingar sprids

Under evolutionen har vilda växter utvecklats så att de kan överleva och föröka sig. De kan därför ha egenskaper som exempelvis resistens mot sjukdomar, köld- eller torktålighet. Växter som är nära släkt med våra odlade grödor kan därför spela en viktig roll i att anpassa jordbruks- och trädgårdsväxter till klimatförändringar och andra framtida utmaningar.

Det nordiska samarbetet kring vilda kulturväxtsläktingar startade år 2015¹⁶ och avslutade sin tredje fas under år 2024¹⁷. Några vilda kulturväxt-släktingar som har varit föremål för studier är kummin, ängssvingel, hassel, lingon, smultron och blåbär. Arbetet har bidragit till ökad kunskap och samverkan, men behovet av att sprida information och fördjupa förståelsen är fortfarande stort. Eftersom det handlar om vilda växter krävs ett brett samarbete. Det räcker inte att enbart Poms aktörer är engagerade. Till exempel behöver fler relevanta myndigheter, växtförädlare, botaniska trädgårdar och arboretum, floraväktare, naturskyddsföreningar och förvaltare av skyddad natur vara delaktiga. För att Sverige ska kunna leva upp till sina åtaganden, till exempel när det gäller *in situ*-bevarande av vilda kulturväxtsläktingar, behöver kunskapen om dessa växter öka och även spridas till fler aktörer. Ett brett och inkluderande samarbete är nyckeln till framgång.

Målet ska leda till att fler ska få kunskap om de vilda kulturväxtsläktingarna och att samarbetet kring dem ska stärkas. Det handlar både om betydelsen att bevara dem och om att visa den potential som kan finnas i dessa växter.

Ansvarig utförare: NordGen, Jordbruksverket, Naturvårdsverket och SLU Artdatabanken och eventuellt flera aktörer.

Finansiering: Aktörernas egna anslag. Om externa medel tillkommer kan fler åtgärder gå att genomföra.

Indikatorer

- Senast år 2029 finns det ett förslag på en uppdaterad svensk lista över prioriterade svenska vilda kulturväxtsläktingar.
- Minst fem informationsinsatser (seminarier, utbildningar, publikationer med mera) är genomförda under programperioden.

¹⁶ Nordic Crop Wild Relative conservation: A report from two collaborative projects 2015–2019 (diva-portal.org)

¹⁷ Nordic Crop Wild Relative (CWR) Conservation for a more Resilient Agriculture report from a Nordic project 2021 - 2024

Åtgärder

- Aktörerna utvecklar och underhåller det etablerade gemensamma nordiska och brett sammansatta nätverket dedikerat för kunskapsutbyte och samarbete kring vilda kulturväxtsläktingar. Prioritering: 1.
- Jordbruksverket ska, med stöd av NordGen och i samarbete med relevanta aktörer, ta fram ett förslag på en uppdaterad svensk lista över prioriterade vilda kulturväxtsläktingar. Arbetet utgår från den nordiska lista som tagits fram inom projektet om vilda kulturväxtsläktingar, samt den befintliga svenska prioriteringslistan. Prioritering: 1.
- Genomföra webinarier om vilda kulturväxtsläktingar riktade till intressenter engagerade i bevarande och användning av genetiska resurser, inklusive myndigheter, bevarandeförvaltare, botaniska trädgårdar, arboretum och växtförädlare. Prioritering: 2.

4.5. Fokusområde Internationellt samarbete

Internationellt samarbete är också ett åtagande i FAO:s handlingsplan. Det behövs samarbete både globalt och regionalt för att långsiktigt säkra växtgenetiska resurser för livsmedel och jordbruk. Ett lyckat samarbete är nyckeln till att säkerställa livsmedelssäkerhet, ett långsiktigt bevarande och hållbart förvaltande av den odlade mångfalden. Poms arbete är i ett internationellt perspektiv banbrytande. Därför är det önskvärt om Sverige kan synliggöra hur vi inom Pom har arbetat med olika inventeringsmetoder och med kunskapsdokumentation av insamlat eller donerat växtmaterial.

Det här fokusområdet täcker däremot inte in myndigheternas arbete i olika internationella fora där arbetet syftar till att världens länder kommer överens inom olika policyfrågor.

4.5.1. Mål 18: Sverige fortsätter att vara en aktiv part i ett nordiskt respektive europeiskt samarbete kring växtgenetiska resurser under åren 2026–2030

Sverige har deltagit i det europeiska samarbetet kring växtgenetiska resurser sedan starten 1980. Samarbetet bygger på effektiv användning av resurser, synergier och ansvarsfördelning. Svenska experter har möjlighet att påverka arbetet.

Målet ska leda till att förvalta dessa samarbeten på ett sätt som främjar resurseffektiv förvaltning, forskning och utveckling när det gäller bevarande och hållbar användning av både europeiska och svenska växtgenetiska resurser.

Ansvariga utförare: Nationella genbanken, NordGen med flera aktörer.

Finansiering: Aktörernas egna anslag.

Indikatorer

- Nationella genbanken och NordGen har deltagit i sammanlagt minst tre projekt på nordisk eller europeisk nivå under programperioden.

- Nationella genbanken och NordGens ledning har deltagit i ECPGR:s "Network of European Genebank Managers" med syfte att stärka samarbete mellan genbanker.
- Sverige har varit representerat i alla ämnesgrupper av relevans för de två genbankernas växtgenetiska resurser under ECPGR.

Åtgärder

- Sverige deltar aktivt i EU-projekt som ger mervärde för bevarandet och den hållbara användningen av svenska växtgenetiska resurser. Prioritering: 1.
- Sverige fortsätter att medverka i European Cooperative Programme on Plant Genetic Resources, ECPGR¹⁸. Prioritering: 1.
- Genom sina internationella kontakter har ideella organisationer som arbetar med specifika växtslag möjligheten att jämföra sorter, identifiera okända sorter och diskutera sortbeskrivningar. Dessa kontakter bidrar till insamling och bevarande av den genetiska mångfalden för de växtslag som organisationerna ansvarar för. Prioritering: 2.

4.5.2. Mål 19. Nordiskt samarbete för att främja hög kvalitet och kontinuitet

Att bevara och främja en hållbar användning av växtgenetiska resurser kräver samarbete, både mellan organisationer och över landsgränser. Arbetsgrupperna och de nationella programmen utgör kärnan i NordGens nätverk av nordiska experter. De bidrar till kontinuitet i arbetet, ger NordGen insyn i varje lands arbete och skapar möjligheter för kunskapsutbyte och nätverkande. Genom arbetsgruppernas samlade expertis får NordGen värdefulla råd om vilka aktiviteter som de bör prioritera och hur det nordiska samarbetet bäst går att använda.

Målet ska leda till att stärka samarbetet och finansieringen, samt att säkerställa hög kvalitet och kontinuitet i arbetet med att bevara och främja användningen av genetiska resurser.

Ansvariga utförare: NordGen i samarbete med andra aktörer.

Finansiering: NordGen, ansökta medel.

Indikatorer

- Sverige har representanter i alla arbetsgrupper.
- Arbetsgrupperna träffas minst en gång per år och har ytterligare ett möte online.
- Antal samarbetsprojekt om växtgenetiska resurser som har fått finansiering är minst två per år.

Åtgärder

- NordGen koordinerar åtta arbetsgrupper med nordiska experter. Prioritering: 1.
- NordGen söker tillsammans med andra aktörer finansiering för nordiska samarbetsprojekt om växtgenetiska resurser. Prioritering: 1.

---

¹⁸ ECPGR:s nuvarande programfas omfattar 2024–2028.

4.6. Policy

Bakgrunden till att detta fokusområde lades till inför perioden 2016–2020 var de pågående klimatförändringarna och andra omvärldsfaktorer. Förändringar i världspolitiken kring tillträde till växtgenetiska resurser, eller till digitaliserad sekvensinformation (DSI) som härrör från dem, samt hur vinster ska delas rättvist ställer krav på en genomtänkt politik. DSI är digital information om DNA-sekvenser och organismers hela arvsmassa som finns i publika databaser. Syftet med fokusområdet är att Poms aktörer ska samarbeta brett för att bättre nå globala mål.

Det finns fortfarande ett stort behov av ett bredare policyarbete för att hantera utmaningar både internationellt och nationellt. Det är viktigt både för att genomföra programperiodens åtgärder och för att tydliggöra våra åtaganden för berörda aktörer. Fokusområdet handlar till stor del om att sätta Pom i ett större sammanhang och även globalt påverka utvecklingen inom odlad mångfald. Arbetet kan innebära att representera Sverige vid internationella förhandlingar, antingen som delegat eller som observatör. NordGen deltar till exempel som observatör i flera olika sammanhang (Konventionen om biologisk mångfald, CBD och det internationella växtgenetiska fördraget ITPGRFA). I det internationella arbetet har Regeringskansliet tillsammans med myndigheternas experter en viktig roll genom att de tar fram instruktioner inför och även deltar på internationella möten där policyfrågor om växtgenetiska resurser förhandlas.

4.6.1. Mål 20: Referensgruppen för odlad mångfald bidrar aktivt i policyarbetet

Referensgruppen, Rom, följer årligen upp Poms åtgärder och mål, deltar i planering och ger råd om hur Pom ska genomföras. Gruppen kan föreslå nya åtgärder, bidra med policyunderlag till Jordbruksverket och diskutera målkonflikter, till exempel invasiva arter. Gruppen har en strategisk roll för att stärka bilden av Pom och för ett framgångsrikt genomförande av strategin för bevarande och hållbar användning av odlad mångfald.

Målet ska leda till ett mer framgångsrikt genomförande av strategin för odlad mångfald och bevarande och hållbar användning av våra växtgenetiska resurser för livsmedel och jordbruk.

Ansvariga utförare: Jordbruksverket, referensgruppen för odlad mångfald.

Finansiering: Jordbruksverket, delegaternas egna medel.

Indikatorer

- Referensgruppens arbetsordning och sammansättning återspeglar att referensgruppen under programperioden är en referensgrupp för Pom.
- Referensgruppen har sammanträtt två eller fler gånger per år och följer regelbundet upp strategin.
- Minst 2/3 av referensgruppens delegater kan årligen rapportera om aktiviteter de har gjort inom Pom.

Åtgärder

- Referensgruppens aktörer verkar som ambassadörer för Pom inom sina respektive organisationer. Prioritering: 1.
- Under programperioden har Jordbruksverket utvecklat ett system för rapportering av de av referensgruppens aktiviteter som är relevanta för Pom. Prioritering: 1.

4.6.2. Mål 21: Sverige bidrar aktivt i utvecklingen och förvaltningen av det globala genresursarbetet

Sverige har flera juridiskt bindande internationella åtaganden för växtgenetiska resurser. Dessa innebär ekonomiska krav, regelbunden uppföljning och rapportering, utvecklingsarbete samt ibland också att anpassa vår lagstiftning. För att möta dessa krav är det viktigt att ha en aktiv nationell politik för växtgenetiska resurser, inklusive att främja forskning och svensk växtförädling.

I Sverige har vi valt att låta allt vårt växtgenetiska material för livsmedel och jordbruk vara tillgängligt för forskare och växtförädlare. Genom Kalmardeklarationen (Läs mer i bilagan) har de nordiska länderna enats om att de genetiska resurser som bevaras av NordGen ska förvaltas gemensamt, vara offentliga och fritt tillgängliga. Kalmardeklarationen och det internationella växtgenetiska fördraget ITPGRFA betonar samarbete både nationellt och globalt för en effektiv förvaltning av växtgenetiska resurser. Detta samarbete är också avgörande till att nå FN:s hållbarhetsmål och Kunming-Montreal-ramverket för biologisk mångfald (Läs mer i [bilagan](#)). Reglerna i det internationella växtgenetiska fördraget ITPGRFA tillämpas av genbankerna. Forskare och växtförädlare får tillträde till växtmaterialet som bevaras i genbankerna genom ett särskilt avtal som tagits fram inom det växtgenetiska fördraget och implementerats i Sverige via förordningen (2011:474) om förenklat tillträde till växtgenetiska resurser.

För att forskare och växtförädlare ska kunna ta del av växtmaterialet inklusive dokumentation måste de känna till vilka accessioner som finns. Därför är det viktigt att databaserna är uppdaterade. Den europeiska databasen EURISCO (European Plant Genetic Resources Search Catalogue) samlar accessioner från europeiska genbanker, inklusive den nationella genbanken och NordGen. GBIF (Global Biodiversity Information Facility) är ett internationellt nätverk som också ger öppen tillgång till biodiversitetsdata.

För att följa upp genomförandet av den globala handlingsplanen för växtgenetiska resurser för livsmedel och jordbruk måste information om växtmaterial i GenBis rapporteras till FAO:s databas WIEWS (World Information and Early Warning System on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture). WIEWS används bland annat för att visa genomförandet av handlingsplanen på växtmaterial inom det växtgenetiska fördraget.

Målet ska leda till att skapa goda förutsättningar för forskning och växtförädling i Sverige. På lång sikt bidrar detta till att bevara och använda den odlade mångfalden på ett hållbart sätt, dela nyttan från användningen samt bidra till ett robust svenskt jordbruks- och trädgårdsbruk.

Ansvariga utförare: Jordbruksverket, Nationella genbanken och NordGen.

Finansiering: Myndigheternas egna anslag, NordGens egna medel.

Indikatorer

- NordGen följer FAO:s rekommendationer och har tillfört så kallat Persistent Identifier, PID, till alla accessioner som uppnår kraven.
- Jordbruksverket deltar vartannat år i det styrande organets möte inom det växtgenetiska fördraget.
- Jordbruksverket är medlem i FAO:s tekniska arbetsgrupp för växtgenetiska resurser (FAO-CGRFA) fram till år 2027 och deltar vartannat år på FAO:s möte om genetiska resurser (FAO-CGRFA).
- Jordbruksverket deltar i två möten per år i förvaltningsrådet för EU:s växsortmyndighet (CPVO, Community Plant Variety Office) Jordbruksverket deltar minst en gång per år i möten inom den Internationella konventionen för skydd av växtförädlingsprodukter (The International Union for the Protection of New Varieties of Plants, UPOV) och bidrar med underlag inför dessa möten.
- Sverige rapporterar varje år i tid till FAO-kommissionen om genetiska resurser hur många accessioner vi har i våra respektive genbanker. Det vill säga SDG indikator 2.5.1 Antalet växtgenetiska resurser för mat och jordbruk som säkras i genbanker på medellång eller lång sikt. Alla frö- och växtaccessioner som är tillgängliga för forskare och växtförädlare har lagts in i GenBis och även i Wiews.

Åtgärder

- Jordbruksverket och genbankerna fortsätter att arbeta för att det fortsatt ska vara enkelt för parter till IPGRFA att få tillträde till genetiska resurser för livsmedel och jordbruk som bevaras i våra genbanker. Arbetet sker i enlighet med det internationella växtgenetiska fördraget. Prioritering: 1.
- NordGen och Nationella genbanken för över så kallade passport data till EURISCO samt till GBIF. Prioritering: 1.
- NordGen och Nationella genbanken rapporterar vartannat år till sekretariatet för internationella växtgenetiska fördraget hur många accessioner med tillhörande standardöverföringsavtal de har distribuerat. Prioritering: 1.
- Sveriges nationella fokalpunkt för växtgenetiska resurser tar efter avstämning med övriga nordiska fokalpunkter fram en rutin tillsammans med NordGen och Nationella genbanken om rapportering till Wiews.
- Jordbruksverket deltar i möten med det styrande organet för det internationella växtgenetiska fördraget och FAO:s kommission för genetiska resurser (CGRFA). Inför dessa möten bidrar myndigheten med underlag och återskärter efter mötena till referensgruppen för odlad mångfald. Prioritering: 1.

5. Referenser

Ansebo, Lena, 2025: pers kom

ECPGR. 2021. Plant Genetic Resources Strategy for Europe. European Cooperative Programme for Plant Genetic Resources, Rome, Italy.

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/848 av den 30 maj 2018 om ekologisk produktion och märkning av ekologiska produkter och om upphävande av rådets förordning (EG) nr 834/2007

FAO. 2025: The Third Report on the State of the World's Plant Genetic Resources for Food and Agriculture. FAO Commission on Genetic Resources for Food and Agriculture Assessments, 2025. Rome.

FAO:s webbplats 2025: [Glossary | WIEWS - World Information and Early Warning System on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture | Food and Agriculture Organization of the United Nations](#)

Förordning (2009:1464) med instruktion för Statens jordbruksverk

Förordning (2011:474) om förenklat tillträde till växtgenetiska resurser

GENBIS, september 2025.

ITPGRFA:s sida på FAO:s webbplats: openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/7d79a6de-5e85-44f0-a0e2-7cd31c17d842/content

Jordbruksdepartementet 1998: Uppdrag att utarbeta förslag till ett nationellt program för bevarande och långsiktigt hållbart nyttjande av växtgenetiska resurser för livsmedel och jordbruk. Regeringsbeslut 29 januari 1998, Jo98/105. Stockholm.

Jordbruksverket 2018: Målmanual för uppföljning och bedömning av miljö kvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap – Uppdatering 2018. Dnr 4.3.17-3202/14

Jordbruksverket 2022: Promemoria om den framtida organisationen av Pom. Beslut 3 mars 2022, diarienummer 3.6.17-00742/2022

Kalmar II Declaration on access and Rights to Genetic Resources: norden.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1744186&dswid=-7698

Lannek, Persson och Åsman, 2025: Utvärdering av Programmet för odlad mångfald åren 2021-2025: samarbete för hållbarhet. RA25:7.

Naturvårdsverket, 2022: Generationsmålet. Fördjupad utvärdering av miljömålen 2023. Rapport 7090. Bromma, 2022.

norden.org/sv/declaration/karlstadsdeklarationen-nordiskt-samarbete-beredskap-och-robusthet-inom

Nordic Crop Wild Relative conservation: A report from two collaborative projects 2015–2019 (diva-portal.org)

Nordic Crop Wild Relative (CWR) Conservation for a more Resilient Agriculture report from a Nordic project 2021 - 2024

Rolonec, M, Johansson, E, 2025: Så kan Sveriges 5 miljoner fritidsodlare bidra till ökad livsmedelsberedskap. Rapport från FOR, Fritidsodlingens Riksorganisation och Coompanion Roslagen & Norrort.

Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2010:79) om bevarandesorter och amatörsorter av köksväxter sverigesmiljomal.se

Studieförbundens webbplats om våra medlemmar studieforbunden.se/om-oss/

6. Bilaga 1 Pom och omvärlden

6.1. Pom, FAO och CBD- den globala kopplingen

År 1972 såddes fröet till Sveriges nationella program vid FN:s första miljömöte i Stockholm. Tjugo år senare antogs konventionen om biologisk mångfald, CBD. Det blev startskottet för FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation FAO att granska globalt tillträde till och användning av växtgenetiska resurser. Det resulterade år 1986 i att FAO antog en global handlingsplan för att bevara och hållbart nyttja växtgenetiska resurser för livsmedel och jordbruk samt att fördela nyttan av dessa resurser rättvist.

Växtgenetiska resurser är grunden för växtförädling, jordbruk och livsmedelsproduktion. Grundtanken är att våra jordbruksgrödor är så viktiga att de bör ses som ett gemensamt ansvar. De tillhör inte ett enskilt land, utan oss alla. Det fanns därför behov av att underlätta utbyte av grödor och deras gener. Under FAO-kommissionen för genetiska resurser för livsmedel och jordbruk förhandlade parterna fram ett rättsligt bindande instrument i harmoni med CBD, det internationella växtgenetiska fördraget för livsmedel och jordbruk. Fördraget trädde i kraft den 29 juni 2004. Fördragets huvudmål motsvarar CBD:s mål:

- att bevara de växtgenetiska resurserna för framtiden,
- använda dem på ett hållbart sätt, och
- dela uppkomna vinster rättvist.

Pom är Sveriges väg för att genomföra FAO:s globala handlingsplan för växtgenetiska resurser för livsmedel och jordbruk och att följa det internationella växtgenetiska fördraget. Eftersom fördraget är juridiskt bindande styr det arbetet i våra genbanker och reglerar hur växtförädlare och forskare kan få tillgång till de växter/fröer som genbankerna förvaltar. Sverige har sedan CBD ratificerades valt att inte reglera tillgången till dessa växter, bland annat med hänsyn till allemansrätten och principen om tillträde till naturresurser.

År 2022 antog FN ett ramverk för biologisk mångfald, det globala Kunming-Montreal-ramverket. Detta ramverk ersatte Aichi-målen som var styrande mellan 2010–2020. Ramverket innehåller fyra globala mål och 23 åtgärdsåtgärder. Ett av åtgärdsåtgärder är att nyttan från användningen av genetiska resurser, digital sekvensinformation om genetiska resurser samt av traditionell kunskap förknippad med genetiska resurser ska delas rättvist och jämlikt. Traditionell kunskap som rör genetiska resurser är kunskap som innehas av en urbefolkning eller ett lokalsamhälle och som är relevant för användningen av genetiska resurser.

Det växtgenetiska fördraget är kompletterat med nationell lagstiftning. Av förordningen (2011:474) om förenklat tillträde till växtgenetiska resurser framgår det att en statlig förvaltningsmyndighet som innehar sådana växtgenetiska resurser som avses i bilaga I till fördraget får ingå avtal med en enskild om förenklat tillträde till dessa genetiska resurser.

Vår föränderliga värld innebär utmaningar. Klimatförändringarna orsakar längre perioder med torka, höga temperaturer, men också skyfall och fler extrema väderhändelser.

Förlusten av biologisk mångfald accelererar. Krig och konflikter stör internationell handel, vilket påverkar tillgången till livsmedel. Därtill har inhemsk politik medfört ett ökat tryck på svensk produktion. Ett ansvarsfullt bevarande och en hållbar användning av växtgenetiska resurser är livsnödvändigt för att vi ska ha ett hållbart jordbruk och säkra livsmedel. Variationen av kulturväxter och även kulturväxtsläktingar kan bidra till den robusthet som behövs för framtiden samtidigt som den bidrar med mat och andra nyttor redan nu. Variationen och mångfalden är med andra ord högst väsentlig för vår beredskap.

De resultat som Pom har genererat har tjänat väl i uppföljningen av FN:s globala mål för hållbar utveckling. Mål 2 ingen hunger, har ett delmål som är direkt tillämpning på Pom: *Senast 2020 upprätthålla den genetiska mångfalden av fröer, odlade växter, produktionsdjur och tamdjur samt deras besläktade vilda arter, bland annat med hjälp av välskötta och diversifierade frö- och växtbanker på nationell, regional och internationell nivå. Främja tillträde till samt rimlig och rättvis fördelning av de fördelar som uppstår vid användning av genetiska resurser och därmed förknippad traditionell kunskap, i enlighet med internationella avtal.* Även om målet nämner år 2020 är detta ett arbete som vi aldrig kan upphöra att verka för.

6.2. Europeiska samarbetsnätverket för växtgenetiska resurser

Det europeiska samarbetsnätverket för växtgenetiska resurser, ECPGR, bildades år 1980. Programmets grundläggande syfte är att långsiktigt bevara växtgenetiska resurser i Europa, underlätta åtkomst till dem och öka användningen av de växtgenetiska resurserna.

Sverige deltog redan från början och har medverkat aktivt under de dryga 40 år som programmet har utvecklats. Programmet finansieras av de deltagande länderna och koordineras av ett sekretariat. Det fungerar genom arbetsgrupper som arbetar med olika växtslag eller med allmänna teman relaterade till växtgenetiska resurser. Medlemsländerna nominerar lämpliga nationella experter med skilda kompetenser till de olika arbetsgrupperna. Det innebär att svenska växtförädlare, forskare och genbanksansvariga genom en rad olika samarbetsprojekt kan ta del av det alleuropeiska samarbetet inom området växtgenetiska resurser. De får möjlighet till kompetensutveckling och nätverksbyggande, samtidigt som de svenska aktörerna bidrar med egna expertkunskaper.

I syfte att förhindra fortsatta förluster av växtgenetiska resurser och öka deras användning har ECPGR också utvecklat en särskild strategi för Europa, Plant Genetic Resource Strategy for Europe.¹⁹

6.3. Kalmar- och Karlstadsdeklarationen, den nordiska kopplingen

År 2003 antog de nordiska länderna en ministerdeklaration, Kalmar-deklarationen (Declaration on Access and Rights to Genetic Resources), vilken de sedan uppdaterade år

---

¹⁹ ECPGR. 2021. Plant Genetic Resources Strategy for Europe. European Cooperative Programme for Plant Genetic Resources, Rome, Italy.

2023²⁰. Av deklarationen framgår det att de genetiska resurserna som bevaras av NordGen är under gemensam nordisk förvaltning, fritt tillgängliga och offentliga. NordGen är en av aktörerna i Pom. Kalmardeklarationen är central för arbetet i de nordiska ländernas genbank och kunskapscenter för genetiska resurser, NordGen.

Den 19 juni 2024 enades de nordiska ministrarna för fiske och akvakultur, jordbruk, livsmedel och skogsbruk i den så kallade Karlstadsdeklarationen²¹ om att stärka det pågående samarbetet med krisberedskap inom jord- och skogsområdet. I deklarationen framhåller ministrarna att de kommer värna om NordGens arbete med den kritiska biologiska infrastrukturen. De avser det nordiska samarbetet avseende det hållbara bevarandet och brukandet av genetiska resurser i syfte att säkra tillgången till livsmedel och andra kritiska produkter vid kriser och stora förändrade förutsättningar för produktion. Ministrarna åtog sig också att stärka det pågående samarbetet med krisberedskap inom jord- och skogsområdet. Syftet med det var att vi i Norden blir bättre rustade för extremväder och andra kriser som klimatförändringarna för med sig. Inte minst ska det ske genom att säkerställa bevarande av genetiska resurser och gynna forskning och växtförädling inom detta område.

6.4. Ett rikt odlingslandskap

Sedan 1999 har Sverige haft miljömål. Det finns 16 sådana mål och de ska definiera mot vilken miljö, eller vilket tillstånd, den svenska politiken ska styra mot. Om Sverige klarar målsättningarna innebär det att vi till nästa generation kan lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta utan att vi har orsakat ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sverige gränser.²² När denna rapport skrivs är de ansvariga myndigheternas bedömning att Sverige inte kommer att nå det så kallade generationsmålet till år 2030²³.

I miljökvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap finns det 12 preciseringar, varav en specifikt handlar om växt- och husdjursgenetiska resurser: *Husdjurens lantraser och de odlade växternas genetiska resurser är hållbart bevarade*.

För att mäta om preciseringen är uppnådd finns det två så kallade målvärden. De har en direkt koppling till Pom. De är formulerade:

- *Samtliga av Poms dokumenterade bevarandevärda sorter ska finnas i odling eller bevarade i genbanker så att de är tillgängliga för framtida nyttjande.* och
- *Antalet bevarandevärda sorter på sortlistan och tillgängliga sorter på marknaden ska öka.*

Hur vi ska förstå målvärdena finns beskrivet i en så kallad målmanual²⁴. I praktiken är det på Nationella genbanken eller NordGen som bedömningen om en sort ska anses vara

20 De nordiska länderna har antagit och uppdaterat deklarationen: Kalmar II Declaration on access and Rights to Genetic Resources: norden.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1744186&dsid=-7698

21 www.norden.org/sv/declaration/karlstadsdeklarationen-nordiskt-samarbete-beredskap-och-robusthet-inom

22 www.sverigesmiljomal.se

23 Naturvårdsverket, 2022: Generationsmålet. Fördjupad utvärdering av miljömålen 2023. Rapport 7090. Bromma, 2022.

24 Jordbruksverket 2018: Målmanual för uppföljning och bedömning av miljökvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap – Uppdatering 2018. Dnr 4.3.17-3202/14

bevarandevärd inom Pom sker. Av målmanualen framgår det också att odlade sorter som tillhör den svenska genetiska mångfalden ska finnas bevarade i genbanker i sådan omfattning att de bedöms ge en bra representation. Sorterna ska vara möjliga att använda, bland annat i framtida förädling med avseende på livsmedelsförsörjning. Det är bara möjligt att nå dit om informationen om sorterna är dels dokumenterad, dels tillgänglig. I ett senare skede inkluderar bevarandet även att de bevarandevärda växterna odlas i offentliga miljöer och att visa på växtmaterialets kulturhistoria, alltså att de används. Preciseringsen om den odlade mångfalden är nationell, men regionala mål och målvärden kan tas fram för arter, grödor och sorter av regional betydelse, enligt miljömålsmanualen.²⁴

Indirekt kan Pom också ha koppling till andra preciseringar under miljömålet, till exempel gynnsam bevarandestatus och genetisk variation, bevarade natur- och kulturmiljövärden samt kultur- och bebyggelsemiljöer.

Publikationer inom samma område

---

1. Blommande mångfald - verksamhetsberättelse för POM 2005. Agneta Börjeson, 2006. Jordbruksverkets rapport 2006:14
2. Bevarande i fokus - verksamhetsberättelse för POM 2006. Lena Niemi. Jordbruksverkets rapport 2007:20
3. Kunskap om mångfald - verksamhetsberättelse för POM 2007. Agneta Börjeson. Jordbruksverkets rapport 2008:18
4. Programmet för odlad mångfald 2010–2015. Agneta Börjeson. Jordbruksverkets rapport 2008:32
5. Nya vägar för mångfalden – verksamhetsredovisning för POM 2008. Agneta Börjeson. Jordbruksverkets rapport 2009:13
6. Samla in mångfalden.- Verksamhetsredovisning för POM 2009. Agneta Börjeson, 2010. Jordbruksverkets rapport 2010:11
7. Programmet för odlad mångfald, POM – Mål och strategi för perioden 2016–2020. Weibull Jens, 2015. Jordbruksverket Rapport 2015:16.
8. Programmet för odlad mångfald 2021–2025: samarbete för hållbarhet. - Mål, genomförande och behov. Weibull Jens, 2020. Jordbruksverket Rapport 2019:25.
9. Lannek, Persson och Åsman, 2025: Utvärdering av Programmet för odlad mångfald åren 2021–2025: samarbete för hållbarhet. RA25:7.

Jordbruksverket
551 82 Jönköping
Tfn 0771-223 223 (vx)
E-post: jordbruksverket@jordbruksverket.se
www.jordbruksverket.se

RA26:1